

गेरुवा गाउँपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: ६

संख्या: ११

मिति : २०७९/०९/१४

भाग-२

गेरुवा गाउँपालिकाको सूचना

नेपालको संविधानको धारा २२६ तथा स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ उपदफा १ बमोजिम बनेको गेरुवा गाउँपालिका बर्दियाको प्रशासकीय कार्यविधी (नियमित गर्ने) ऐन, २०७६ को दफा ४ बमोजिम गेरुवा गाउँ कार्यपालिकाले मिति २०७९।०९।१४ मा जारी गरेको देहाय बमोजिमको कार्यविधी सर्बसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

सम्बत २०७९ सालको नियम नं.९

स्वास्थ्य संस्थाको सामाजिक परिक्षण कार्यविधी २०७९

गेरूवा गाउँपालिकाको

स्वास्थ्य संस्थाको सामाजिक परिक्षण कार्यविधी, २०७९

नेपालको संविधानले "प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभुत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक हुनेछ र कसैलाई पनि आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाबाट बन्चित गरिने छैन" र प्रत्येक नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँचको हक हुनेछ भनि स्वास्थ्य सेवालाई नेपाली नागरिकको मौलिक हक भित्र समावेश गरेको छ, मुलुकमा लोकतन्त्रको बहालीसँगै आम जनताले राज्यसँग गर्ने अपेक्षा अत्याधिक मात्रामा बृद्धि हुनुका साथै नागरिकको चेतनास्तरमा भएको बिकासका कारण सार्वजनिक सेवाप्रवाहलाई नागरिकको हित अनुकूल जबाफदेही बनाउनुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । लोकतान्त्रिक शासन पद्धतिले नागरिकको सार्वजनिक सेवाप्रतिको चासो र जनस्तरबाट गरिने यसको अनुगमनलाई थप प्रभावकारी बनाउन बल पु-याएकोछ ।

गेरूवा गाउँपालिका बर्दिया अन्तरगतका स्वास्थ्य संस्थामा सञ्चालन हुने स्वास्थ्य सम्बन्धि कार्यक्रम तथा सेवाप्रवाहलाई सहभागिता मुलक, पारदर्शि, एवं योजनाबद्ध तवरले लेखाजोखा र परिक्षण गर्ने कार्यलाई व्यवस्थित गर्नका लागि यो कार्यविधी तयार गरिएको हो ।

२. प्रस्तावना

नेपालको संविधानले जनताको मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको आधारभुत तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाको हकलाई गेरूवा गाउँपालिकामा साकार बनाउन, स्वास्थ्य सेवामा आमजनताको पहुँच अभिवृद्धि गर्न तथा स्वास्थ्य सेवाको प्रवाह सम्बन्धि जिम्मेवारीलाई जवाफदेही तरिकाले पूरा गर्ने ब्यवस्था सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यले गेरूवा गाउँ कार्यपालिका बैठक २०७९।०९।१४ को निर्णयानुसार गेरूवा गाउँपालिका बर्दियामा स्वास्थ्य संस्थाको सामाजिक परिक्षण कार्यविधी २०७९ जारी गरिएकोछ

३. सक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

(क) यो कार्यविधीको नाम स्वास्थ्य संस्थाको सामाजिक परिक्षण कार्यविधी २०७९ रहेको छ ।

(ख) यो कार्यविधी राजपत्रमा प्रकाशन भएको मिति देखि लागु हुनेछ ।

४. परिभाषा

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधीमा,

(क) " सामाजिक जबाफदेहिता" भन्नाले आधारभुत र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्ने नागरिक अधिकारको उपभोग नागरिक बाटै गराउने र गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाले नागरीकको उच्चतम् हित हासिल हुनेगरी सक्षम र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्ने दायित्वलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ख)"सामाजिक परिक्षण"भन्नाले सेवाप्रदायक स्वास्थ्य संस्थाको निति,नियम,कार्यक्रम कार्यान्वयन,ब्यवहार,स्रोत परिचालन,सेवाप्रवाहको अवस्था,सेवाको गुणस्तर,पारदर्शिता र प्रभावकारिता बारे सम्बन्धित सेवाग्राही,सेवाप्रदायक/ब्यवस्थापक पक्ष तथा सो क्षेत्रका सरोकारवालाहरूका धारणाका आधारमा गरिने विश्लेषणात्मक लेखाजोखालाई बुझाउँछ । यस प्रक्रियामा सेवा प्रदान गर्ने क्रममा प्राप्त उपलब्धि तथा सुधारात्मक पक्षहरूलाई तेस्रो पक्षद्वारा सार्वजनिक गरी जिम्मेवारी सहितको सुधार कार्ययोजना तयार गरिनेछ ।

(ग)"स्वास्थ्य क्षेत्रमा सामाजिक परिक्षण"भन्नालेस्वास्थ्य सेवाप्रदायक निकायको निति,कानून,पद्धति,कार्यक्रम कार्यान्वयन, ब्यवहार,स्रोतपरिचालन,आदिको नियमितता,पारदर्शिता र प्रभावकारिता बारे सेवाग्राही,सेवाप्रदायक र सरोकारवालाहरू सबैको धारणाका आधारमा गरिने विश्लेषणात्मक लेखाजोखा लाई बुझाउँछ ।

(घ)"सार्वजनिक परिक्षण"भन्नाले कुनै निश्चित कार्यक्रम वा परियोजना सम्पन्न भएपछि कार्यान्वयनमा जिम्मेवार समिति वा अधिकारीले उक्त कार्यक्रम वा परियोजनाबाट प्रभावित जनसमुदाय लाई सार्वजनिक स्थानमा भेला गराएर कार्यक्रम तथा खर्चको सार्वजनिकीकरण गरी त्यसउपर उपस्थित जनताको राय तथा प्रतिक्रियालाई कार्ययोजना समेत तयार गर्ने कार्यलाई बुझाउँछ ।

(ङ)"सार्वजनिक सुनुवाई"भन्नाले सेवाग्राही र सेवाप्रदायक बीच हुने अन्तरक्रियात्मक सवाल जवाफको प्रक्रिया सम्झनु पर्दछ । यस प्रक्रियामा स्थानीय जनताले कार्यक्रम वा परियोजनाको कार्यान्वयन एवं स्वास्थ्य सेवा उपभोग गर्ने क्रममा आइपरेका समस्याबारे सेवा प्रदायक अधिकारीसमक्ष खुलेर समस्या राख्नेछन,साथै त्यसको छिटो एवं प्रभावकारी समाधान खोज्नका लागि सम्बन्धित सेवाग्राही र सेवाप्रदायक अधिकारी एकै थलोमा भेला भएर प्रत्यक्ष सवाल जवाफ गर्ने र सम्बन्धित सरोकारवालाहरूले सुधारका लागि प्रतिबद्धता व्यक्त गर्ने प्रक्रिया नै सार्वजनिक सुनुवाई हो ।

(च)"सुशासन समिति"भन्नाले गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाले गठन गरेको सुशासन समिति समझनु पर्दछ

(छ)"स्वास्थ्य संस्था"भन्नालेगेरूवा गाउँपालिका बर्दियामा सञ्चालित सरकारी अस्पताल,आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र,स्वास्थ्य चौकी,आयुर्वेद औषधालय लाई जनाउनेछ ।

(ज)"स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा ब्यवस्थापन समिति"भन्नालेगेरूवा गाउँपालिका बर्दियाका सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरूको समग्र व्यवस्थापन तथा सञ्चालनका लागि गेरूवा गाउँपालिका बर्दिया बाट जारी गरिएको निर्देशिका बमोजिम विधिवत गठन गरिएको समिति लाई जनाउनेछ ।

(झ)" सामाजिक परिक्षण संस्था"भन्नाले सामाजिक परिक्षण कार्यमा सहजीकरणका लागि तोकिए बमोजिमको भूमिका निर्वाह गर्ने गरी गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाले छनोट गरेको सामाजिक परिक्षण गर्न अनुमतिप्राप्त गैरसरकारी सामाजिक संस्थालाई जनाउनेछ ।

(ज)" सामाजिक परिक्षक"भन्नाले सामाजिक परिक्षणको लागी छनोट भएको संस्थाबाट तोकिएको योग्यता पुगी नियुक्त भएको सामाजिक परिक्षक (व्यक्ति)लाई जनाउनेछ। यस्ता व्यक्तिले स्वास्थ्य संस्था तहमा सामाजिक परिक्षण प्रक्रियालाई तोकिएको आधारमा र स्तर अनुसार कार्यान्वयन र सहजीकरण गर्नेछन्।

(ट)" बन्चित समुह"भन्नाले आर्थिक हैसियत,जातजाति,लैङ्गिकता, अपाङ्गता,एवं भौगोलिकताका आधारमा विभेदपूर्ण व्यवहारमा परेका र स्वास्थ्य सेवाबाट बन्चितमा परेका समुहलाई जनाउँछ। बिकाश प्रक्रियाको मुलप्रवाह र स्वास्थ्य सेवाप्रवाहमा समावेश हुन नसकेका र नभएका महिला,दलित,जनजाति,मधेशी,मुस्लिम,अपाङ्गता भएका व्यक्ति,तेस्रो लिङ्गी,अतिदुर्गम/बिकट क्षेत्रमा बसोबास गर्ने नागरिकलाई बन्चितमा परेका समुहको रूपमा लिनुपर्नेछ ।

५.सामाजिक परिक्षणका आधारभुत निर्देशक सिद्धान्त

सुशासनका आधारभुत पक्षहरूलाई समेटेर आमनागरिकलाई आधारभूत तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा जवाफदेही तरिकाले प्रदान गर्नुपर्दछ भन्ने मान्यतामा सामाजिक परिक्षणका विधि र प्रक्रियाहरू निर्धारण गरिनेछन् । सामाजिक परिक्षण गर्दा प्रक्रियाहरूमा निम्नलिखित निर्देशक सिद्धान्तहरू अवलम्बन गरिनेछन् ।

(क)बहुपक्षीय

प्रक्रियागत रूपमा सेवाग्राही, सेवाप्रदायक र अन्य सरोकारवालाहरूको विचार,सुझाव,पृष्ठपोषण,स्वास्थ्य सेवाको सराहना र त्यसप्रतिका गुनासाहरूलाई सामाजिक परिक्षण प्रक्रियाले पूर्णरूपमा समेटनु पर्नेछ, यस क्रममा प्रत्येक सेवाग्राहीले र त्यसमा पनि विशेषगरी महिला एवं बन्चितमा परेका बर्गले आफ्ना विचार,मूल्यांकन तथा सुझावलाई निर्भिक भई प्रकट गर्न सक्ने गरी सामाजिक परिक्षणका प्रक्रिया र विधिहरू तयार गरिने छ र आवश्यकता अनुसार सहजीकरण एवं सशक्तिकरण गरिनेछ ।

(ख) बहुसरोकारमा आधारित र सहभागिता मुलक

अतिविपन्न वर्ग,महिला एवं बन्चितमा परेका समुहलगायत अन्य सेवाग्राही,स्वास्थ्य सेवाप्रदायक र स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरूको सक्रिय संलग्नता,स्वामित्व तथा जिम्मेवारीको भावना सामाजिक परिक्षणको समग्र प्रक्रियामा सुनिश्चित गरिनेछ । सामाजिक परिक्षणले गरेरवा गाउँपालिका बर्दियामा लोकतान्त्रिक अभ्यास सम्बर्द्धन एवं समुदायको सशक्तिकरणमा महत्वपूर्ण योगदान पु-याउनेछ ।

(ग) नियमितता

गरेरवा गाउँपालिका बर्दियाका स्वास्थ्य संस्थामा सामाजिक परिक्षण पद्धतिलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

(घ) पारदर्शिता र जबाफदेहिता

स्वास्थ्य संस्थाको प्रत्येक क्रियाकलापमा पारदर्शिता एवं जबाफदेहिता सुनिश्चित गर्नका लागि सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिनुपर्ने स्वास्थ्य सेवाहरू,सञ्चालन गरिएका परियोजना वा कार्यक्रमको कार्यान्वयन,स्रोत परिचालनको स्थिति,तिनका प्रक्रिया र सेवाको प्रभावकारिता सम्बन्धमा समुदायका गुनासा,सुझाव र पृष्ठपोषणलाई सरोकारवाला,स्वास्थ्य संस्था र समुदायबीच सार्वजनिक गरी पद्धति र ब्यवहारमा सुधारका लागि सम्बन्धित सबैको प्रतिबद्धता समेत सुनिश्चित गरिनेछ ।

६.स्वास्थ्य सेवामा सामाजिक परिक्षणको उद्देश्य

स्वास्थ्य क्षेत्रमा सामाजिक परिक्षण गर्नुको मुख्य उद्देश्य स्वास्थ्य संस्था लाई आमनागरिक विशेष गरी महिला,गरिब,जोखिममा रहेका,पिछडिएका एवं बन्चितमा परेका समुदाय तथा दुर्गम क्षेत्रका नागरिक प्रति उत्तरदायी र सम्बेदनशील भई उनीहरूको चासो, आवश्यकता र हितप्रति सम्बेदनशील र जबाफदेही बनाउनु रहेकोछ । यो प्रक्रियाका निश्चित उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन्

(क)स्वास्थ्य क्षेत्रबाट प्रदान गरिने विभिन्न सेवाहरू र स्वास्थ्य सम्बन्धी सामुदायीक क्रियाकलापहरूका बारेमा समुदायलाई जानकारी गराई पारदर्शिता कायम गर्ने ।

(ख)आमनागरिक(महिला,अतिविपन्न,पिछडिएका एवं बन्चित समुदायसमेत) को प्रत्यक्ष र सक्रिय सहभागीताका आधारमा स्वास्थ्य सेवा प्रति उनिहरूको अधिकार,जिम्मेवारी र अपनत्वको भावना बिकाश गर्ने ।

(ग) स्थानीय तहका स्वास्थ्य सेवाप्रदायक संस्थाहरूलाई आमनागरिक विशेष गरि महिला,अतिविपन्न,जोखिममा रहेका,पिछडिएका,बन्चित एवं दुर्गम क्षेत्रमा बसोबास गर्ने समुदायप्रति जबाफदेही बनाई स्वास्थ्य सेवाका अपेक्षित उपलब्धिहरू हासिल गर्ने कार्यमा योगदान पु-याउने। (घ)आमनागरिकर स्वास्थ्य संस्थाहरू बीच खुल्लारूपमा सही सुचना आदान-प्रदान,छलफल र नियमित संवाद गर्ने परिपाटीको बिकाश गर्ने ।

(ङ)सामाजिक परिक्षणका माध्यमबाट स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रमको कार्यान्वयन र स्वास्थ्य सेवाप्रवाहमा निरन्तर सुधारका लागि मार्गप्रशस्त गर्ने ।

७. सामाजिक परिक्षणको कार्यक्षेत्र

सामाजिक परीक्षणको कार्यक्षेत्र निम्नानुसार हुनेछ:

(क) यस कार्यविधीमा तोकिएका प्रक्रिया अवलम्बन गरी गेरूवा गाउँपालिका बर्दियामा भएकासरकारी अस्पताल र सो भन्दा तलका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा सामाजिक परिक्षण गरिनेछ ।

(ख) नेपालको संबिधानमा अन्तरनिहित नागरिकको स्वास्थ्य अधिकार,स्वास्थ्य क्षेत्रको नीति र रणनीति तथा राष्ट्रिय लक्ष्य उद्देश्य, नेपाल सरकारको आवधिक योजनामा उल्लेखित स्वास्थ्य सम्बन्धी बिषय,दिगो बिकास

लक्ष्य २०३०, स्वास्थ्य संस्थाका लागी नेपाल सरकारले जारी गरेको स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम मापदण्डले परिलक्षित गरेका स्वास्थ्य सम्बन्धी लक्ष्य र उद्देश्यकासाथैगेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको स्वास्थ्य सम्बन्धी लक्ष्य र उद्देश्य पूरागर्ने गरी गेरूवा गाउँपालिका बर्दिया अन्तरगतका सबै सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरूमा सामाजिक परिक्षणको कार्य चरणबद्ध रूपमा संचालन गरिनेछ। यसका लागी गेरूवा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय बर्दियाको प्रशासन तथा स्वास्थ्य शाखाले स्वास्थ्य संस्थाको सामाजिक परिक्षणको कार्ययोजना तयार गरी स्वीकृत गराउनु पर्नेछ। यस कार्यमा प्राविधिक सहयोग आवश्यक भएमा स्वास्थ्य सम्बन्धी माथिल्लो तह र निकायमासमन्वय गरिनेछ।

(ग)स्वास्थ्य संस्थाहरूमापहिलो बर्ष विस्तृत सामाजिक परिक्षण गरिने र दोस्रो बर्ष देखि प्रत्येक बर्ष संक्षिप्त रूपमा सामाजिक परिक्षण गरिनेछ।

(घ) सामाजिक परिक्षणको समग्र प्रक्रियामा समुदायका बन्धितमा परेका,प्राकृतिक प्रकोप प्रभावित,पिछडिएका र उत्पिडित,लैङ्गिक तथा सामाजिक बिभेदमा परेका समुहको समावेशी सहभागिता सामाजिक परिक्षण हुने स्वास्थ्य संस्थाले सुनिश्चित गर्नेछ।

(ङ) योग्यता,ब्यावसायिक सक्षमता र संस्थागत क्षमताका आधारमा सामाजिक परीक्षण संस्थाको छनौट र सामाजिक परिक्षकको नियुक्तीको व्यवस्था गरिनेछ र यसका लागी योग्यताको परिक्षण र प्रमाणिकरण गर्ने पद्धति अवलम्बन गरिनेछ।

(च) गेरूवा गाउँपालिका बर्दिया बाट गरिने सामाजिक परिक्षणको कार्यलाई तथ्यमा आधारित,भ्रष्टमभलअभ दबकभम०बनाइनेछ।

(छ) सामाजिक परिक्षण कार्यान्वयन गर्न गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाका जनप्रतिनिधी, स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितीका पदाधिकारी गेरूवा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय बर्दिया अन्तरगतका कर्मचारीकोसक्रिय भुमिका रहने व्यवस्था गरिनेछ।

(ज) स्वास्थ्य सेवा र स्वास्थ्य कार्यक्रमका साथैगेरूवा गाउँपालिका बर्दियाले थप गरेका स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम तथा सेवाको सामाजिक परिक्षण गर्न सकिनेछ।

८. सामाजिक परिक्षणका सहभागीहरू

(क) सामाजिक परिक्षणकोपुर्बतयारी र तयारीका प्रारम्भिक चरणहरूमा गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समितिको मार्गनिर्देशनमा स्थानीय तहको स्वास्थ्य शाखा,प्रशासन शाखा र सामाजिक परीक्षक संस्था,स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा व्यवस्थापन समिति,स्वास्थ्यकर्मिहरू र मुख्य सरोकारवालाको सक्रिय सहभागिता हुनेछ।

(ख)स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी सूचना सङ्कलन कार्यमा सामाजिक परिक्षकको सहजीकरणमा स्वास्थ्यकर्मी र सेवाम्राही दुबैको सक्रिय सहभागिता हुनेछ।

(ग) सामाजिक परिक्षणको महत्वपूर्ण चरणको रूपमा रहेको स्वास्थ्य संस्थास्तरको बृहत् आमभेलामा जनप्रतिनिधी,स्वास्थ्य सेवासंग प्रत्यक्षरूपमा संलग्न हुने सरोकारवाला,स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समिति लगायत सेवाग्राही,आमनागरिक,आमासमुह,महिला स्वास्थ्य स्वयंम सेबिका,सम्बद्ध सरकारी निकायका प्रतिनिधी,स्वास्थ्यकर्मीहरू,राजनितिकर्मी, सामाजिक अगुवाहरू सञ्चार माध्यमहरू सहभागी हुनेछन रमहिला,अतिबिपन्न,दलित र बन्चितिमा परेका वर्गको यथेष्ट सहभागिता सुनिश्चित गर्नु पर्नेछ

(घ) सामाजिक परिक्षणका विभिन्न चरणहरूमा सहभागी हुनुपर्ने सरोकारवाला निकाय,संस्था एवं व्यक्तिहरूको विवरण अनुशूची-१ मा उल्लेखभए अनुसार हुनेछ ।

९.सामाजिक परिक्षणका बिषयहरू

स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापकीय पक्षको परिक्षण गर्नुका साथै विभिन्न सामाजिक पक्षहरूलाई समेट्ने गरि निम्न बिषयहरूमा सामाजिक परिक्षण गरिनेछ ।

(क) अनिवार्य रूपमा सामाजिक परिक्षण गर्नुपर्ने स्वास्थ्य सेवाहरू

१. निःशुल्क औषधी बितरण: निःशुल्क बितरण गरिएका एन्टिबायोटिक लगायत अन्य अत्यावश्यक औषधीहरूको बर्षे भरि नियमित उपलब्धता अनुशूची-२ मा उल्लेख भए अनुसार हुनेछ

२. आमा सुरक्षा कार्यक्रम:निःशुल्क प्रसूति सेवा प्राप्त गर्नेको संख्या प्रसूति प्रोत्साहन एवं गर्भवती परिक्षण प्रोत्साहन रकम बितरण गरेको विवरण,सुत्केरी स्याहार कार्यक्रम अन्तरगत पोषण खर्च बापतको रकम प्राप्त गर्ने सुत्केरी महिला संख्या र रकम बितरण गरेको विवरण र निशुल्क प्रसुती सेवाकासाथै पोषण खर्चकालागी प्राप्त रकम तथा खर्च विवरणअनुशूची-३ र ४ मा उल्लेख भए अनुसार हुनेछ ।

३.आर्थिक बिबरण: स्वास्थ्य संस्थाको आम्दानी ,खर्च र बाँकी रकमको विवरणअनुशूची-५ मा उल्लेख भए अनुसार हुनेछ ।

४.खोप,पोषण,ध्वासप्रध्वास तथा झाडापखाला नियन्त्रण,सुरक्षित मातृत्व,परिवार नियोजन:सेवा प्रदान गर्नुपर्ने लक्ष्य,हासिल गरेको प्रगति र अघिल्लो आर्थिक बर्षसँगको तुलनात्मक अवस्था अनुशूची-६ मा भए अनुसार हुनेछ ।

५.स्वास्थ्य संस्थाबाट विविध सेवा लिनेको विवरण:अनुशूची-७ मा उल्लेख भए अनुसार हुनेछ ।

(ख) स्वास्थ्य संस्थाको सञ्चालन र व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित बिषयहरू

१.स्वास्थ्य संस्थाको व्यवस्थापन:स्वास्थ्य संस्थाको अधिकार र जिम्मेवारी र तिनको प्रयोग,स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित पूर्वाधार र उपकरण,स्वास्थ्य जनशक्तिको व्यवस्थापन,स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन कार्यविधिको परिपालना, स्रोत र साधनको उपभोग सेवाको गुणस्तर कायम गर्ने पद्धति, समस्या समाधानको प्रयास, आदिको अवस्था ।

२.स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिमा: महिला र पिछडिएका जातजातिको समावेशी प्रतिनिधित्वको अवस्था ।

३.स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको बैठक: वर्षभरी भएका बैठकको सङ्ख्या,निर्देशिकाअनुसार बैठकको नियमितता,बैठकमा नियमित उपस्थिति (विशेष गरि महिला,दलित र जनजातिका व्यक्तिहरू)

४.महत्वपूर्ण निर्णयहरू:अतिबिपन्न,महिला,जोखिममा रहेका,पिछडिएका र बन्चिमा परेका समुहको हितमा भएका निर्णयहरू,गेरूवा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय बर्दिया, वडा,समुदाय,महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका तथा अन्य सरकारी र गैरसरकारी निकायहरूसँगको समन्वय, स्रोत परिचालन सम्बन्धमा भएका निर्णयहरू र तिनको कार्यान्वयन र उपलब्धिको अवस्था ।

५.निःशुल्क स्वास्थ्य तथा प्रसूति सेवा लगायत अन्य सेवा बापत सरकारले उपलब्ध गराउने रकमको उपयोग:सरकारले उपलब्ध गराएको रकम र मिति,उक्त रकमको उपयोग गर्ने सम्बन्धमा भएका निर्णयहरू ।

६. स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन हुने समयावधि:स्थानीय समुदायको आवश्यकता सम्बोधन हुनेगरी स्वास्थ्य संस्थाको सञ्चालनको समय र उपयोगिताको विषयका साथै आपतकालीन सेवा सञ्चालन भएका स्वास्थ्य संस्थाको हकमा सोको नियमितता र उपयोगिताको विषय समेत परिक्षणमा समावेश गरिनेछ ।

७. नागरिकको गुनासाहरू सुन्ने परिपाटी: यस सम्बन्धमा गरिएको व्यवस्था,वर्षभरी प्राप्त गुनासाहरूको प्रकार संख्या,सम्बोधन गरिएका गुनासाहरू र सेवामा आएको सुधार आदि विषय ।

(ग) स्वास्थ्य संस्थाको गुणस्तर

स्वास्थ्य संस्थाबाट प्राप्त गर्ने सेवाको न्यूनतम गुणस्तरको अवस्थाका सम्बन्धमा समुदायको प्रतिक्रिया मुख्यरूपले निम्न विषयमा केन्द्रित गरिनेछ ।

१.मानव स्रोत व्यवस्थापन:स्वास्थ्य संस्थामा भएका कर्मचारीको दरबन्दी,सो अनुसारका स्वास्थ्यकर्मीहरूको उपलब्धता,सेवा ग्राहीको अनुपातमा दरबन्दीको प्रयाप्तता, स्वास्थ्यकर्मीहरूको स्वास्थ्य संस्थामा नियमित उपस्थितिको अवस्था,समुहभावना र कार्यप्रतिको उत्प्रेरणा अवस्था, यस सम्बन्धि सूचनाहरूको स्रोत समुदायको धारणा र संस्थाको अभिलेख हुनेछ ।

२. स्वास्थ्यकर्मीहरूको व्यवहार:यथार्थ अवलोकन, स्वास्थ्यकर्मीहरू,सेवाग्राही एवं समुदायको धारणा

३. निर्मलीकरण:औजार एवं उपकरणको निर्मलीकरण गर्ने व्यवस्था ।

४. सरसफाई: स्वास्थ्य संस्था भित्र र बाहिरको सरसफाई,शौचालय,पानी आदिको उपलब्धता र स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहरहरूको व्यवस्थापन ।

५. ज्येष्ठ नागरिक एवं अपांग मैत्री र लैंगिक संबेदनशीलता: सेवा प्रदान गर्दा सहयोग कक्षको ब्यवस्था, गोपनीयता र सेवाग्राहीको विशेष आवश्यकतानुसार सेवा दिइएकोछ, छैन अवलोकन गरी सेवाग्राहीका धारणाहरू संकलन गर्नुपर्ने ।

६. स्वास्थ्य संस्थाले स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सुधारका लागी गरिएका प्रयासबाट प्राप्त नतिजा ७. समयमा स्वास्थ्य ब्यवस्थापन सूचना प्रणाली ९.७.० का आधारमा पूर्ण प्रतिबेदनको तयारीको स्थिति ।

८. भौतिक संरचना औषधी एवं औजारहरूको पर्याप्तता र उपभोगको अवस्था ।

१०. गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समितीको भूमिका, काम, कर्तव्य र अधिकार

स्वास्थ्य क्षेत्रको सामाजिक परिक्षण प्रक्रिया नेतृत्व प्रदान गर्ने, योजना गर्ने र ब्यवस्थापन सम्बन्धी विषयको जिम्मेवारी बहन गर्ने भूमिका सुशासन समितिको हुनेछ, यसका मुख्य काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछन ।

(क) स्वास्थ्य संस्थाको सामाजिक परिक्षण सम्बन्धी योजना तयार गर्ने र स्विकृतिका लागि कार्यपालिका बैठकमा प्रस्तुत गर्ने ।

(ख) गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको स्वास्थ्य संस्थाको सामाजिक परिक्षण गर्न कार्य विवरण स्विकृत गर्ने ।

(ग) सामाजिक परिक्षणको कार्य गराउनका लागि सूचीकृत सामाजिक परिक्षण संस्था मध्येबाट छनौट गर्ने ।

(घ) सामाजिक परिक्षण कार्यान्वयन प्रक्रियाको अनुगमन गर्ने ।

(ङ) सामाजिक परिक्षणको कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन अभिमुखिकरणको ब्यवस्था गर्ने ।

(च) गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा सामाजिक परिक्षण प्रक्रिया सम्पन्न भए पश्चात प्राप्त नतिजाहरूलाई सार्वजनिकिकरण गर्न सरोकारवालाहरूको बैठक आयोजना गर्ने ।

(छ) सामाजिक परिक्षणको प्रतिबेदनको मूल्यांकन गरि सो प्रतिबेदनमा उल्लिखित कार्ययोजना अनुमोदनका लागी सिफारिस गर्ने र सामाजिक परिक्षणले पहिचान गरेका सवालहरूलाई कार्यान्वयन गर्न गराउन सहजीकरण गर्ने ।

(ज) सामाजिक परिक्षण प्रतिबेदनमा उल्लेखित कार्ययोजनालाई प्राथमिकताका आधारमा गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको योजना तथा बजेट प्रक्रियामा समावेश गराउने र गाउँ परिषदबाट स्वीकृत गराउन भूमिका खेल्ने ।

(झ) सामाजिक परिक्षण पद्धतिलाई गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको प्रणाली भित्र संस्थागत गर्ने उपाय अवलम्बन गर्ने ।

(ज) सरोकारवाला समेतको सहभागितामा सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्था र सामाजिक परिक्षकको आचारसंहिता बनाई लागु गर्ने ।

(ट) स्वास्थ्य संस्थालाई सामाजिक रूपमा जबाफदेही बनाउन आवश्यक सुधारका कार्य गर्ने ।

११. स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा ब्यवस्थापन समितिको भूमिका

स्वास्थ्य संस्थाको सामाजिक परिक्षण कार्यलाई नतिजामुलक र प्रभावकारी बनाउने मुख्यभूमिका स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा ब्यवस्थापन समितिको हुनेछ । यसका मुख्य काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछन् ।

(क) समितिका कुनै एक सदस्यलाई सामाजिक परिक्षणका लागी सहज बातावरण बनाउने गरी सम्पर्क बिन्दुको जिम्मेवारी दिनुपर्नेछ ।

(ख) स्वास्थ्य संस्थामा सामाजिक परिक्षणको अभिमुखिकरणको ब्यवस्थापन गर्ने र आफु पनि सहभागी हुने ।

(ग) सामाजिक परिक्षणका क्रममा स्वास्थ्य संस्था बाट उपलब्ध गराउनु पर्ने सूचनाहरू (जस्तै: औषधी मौज्दात स्थिति, सेवाको उपभोग संख्या आदी) सहजरूपमा सामाजिक परिक्षकले पाउने ब्यवस्था मिलाउने ।

(घ) सामाजिक परिक्षणका बारेमा समुदायमा सूचना प्रवाह गर्ने र आम भेलामा उनिहरूको उपस्थितिका लागि अभिप्रेरित गर्ने ।

(ङ) सामाजिक परिक्षणका क्रममा आइपर्ने समस्या समाधानका लागि उपाय अवलम्बन गर्ने ।

(च) सामाजिक परिक्षणबाट उठाइएका सवालहरूलाई वडा र गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको वार्षिक कार्ययोजनामा समावेश गर्न पैरवी गर्ने ।

(छ) सामाजिक परिक्षणको अवधिमा तयार गरिएको कार्ययोजनाको कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने

१२. सामाजिक परीक्षण गर्ने संस्थाको ब्यवस्था

(क) गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समितिले स्वास्थ्य संस्थाको सामाजिक परिक्षणको सहजिकरण गर्नका लागि गेरूवा गाउँपालिका बर्दियामा सुचिकृत भएका स्थानिय गैहसरकारी संस्थाहरू मध्येबाट सामाजिक परीक्षण गर्ने संस्थाको ब्यबस्थाप्रचलित ऐन, नियमानुसार गर्नेछ ।

(ख) सामाजिक परिक्षण संस्थाको योग्यता प्रमाणिकरण

(१) प्रचलित ऐन, नियम बमोजिम बिधिवत गैरसरकारी सामाजिक संस्थाका रूपमा दर्ता भई कम्तिमा ५ वर्ष सक्रिय रूपमा कार्यरत रहेको ।

(२) सामाजिक परिक्षण वा सामाजिक परिचालन कार्यमा कम्तिमा ३ वर्ष को अनुभव भएको ।

(३) स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने पद्धती र प्रक्रियाको राम्रो जानकारी भएको ।

(४) आफ्नो संस्थाका कार्यक्रम र योजनाको सामाजिक परिक्षण वा सार्वजनिक परिक्षण वा सार्वजनिक सुनुवाई गरेको अनुभव भएको ।

(५) नियमित रूपले संस्थाको वार्षिक लेखापरिक्षण गराएको र संस्था दर्ता नबिकरण गराएको ।

(ग) सामाजिक परिक्षण संस्थाको छनौट

गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाले प्रचलित सार्वजनिक खरिद ऐन तथा नियमावलि तथा स्थानीय तहको आर्थिक कार्यविधिको अधिनमा रहि तोकिएको बजेट सिमा भित्र सिधै प्रमाणिकृत सामाजिक परिक्षण संस्था संग वार्ताद्वारा सम्झौता गर्नेछ र सो भन्दा माथि भएमा निम्नानुसारका प्रक्रिया पुरागरेर छनौट तथा नियुक्ति गर्नु पर्नेछ ।

(१) प्रमाणिकृत संस्थाहरूबाट प्राविधिक तथा आर्थिक प्रस्ताप १५ दिन भित्र पेश गर्न सूचना प्रकाशित गर्ने ।

(२) पेश भएको प्राविधिक र आर्थिक प्रस्तावको मुल्यांकन गरी उपयुक्त संस्थालाई सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्थाको रूपमा छनौट गर्ने ।

(३) छनौट भएका संस्था संग बहुबर्षिय कार्य सम्पादन सम्झौता गर्न सकिनेछ, तर आगामी वर्षका लागी सोहि संस्था संग सम्झौताको नबिकरण गर्नु पर्दा कार्य सम्पादन मुल्यांकनलाई आधार मान्नु पर्नेछ, सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्थाको काम संतोष जनक नभएमा अर्को वर्षका लागी प्रक्रिया पु-याई अन्य योग्य संस्था छनौट गरि सामाजिक परिक्षणको कार्य गराउन सकिनेछ ।

(४) गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समितिले सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्थाको आचारसंहिता बनाई लागु गर्नेछ ।

(घ) सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्थाको मुख्य भुमिका

(१) यस कार्यविधिमा उल्लेख गरिएका निर्दिष्ट बिधि र प्रक्रिया अनुसार सामाजिक परिक्षणको तयारी गर्ने ।

(२) गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सहयोगमा स्वास्थ्य संस्थाहरूलाई सामाजिक परिक्षण र यसका प्रक्रिया बारे सूचना गर्ने

(३) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति संगको समन्वयमा सामाजिक परिक्षण प्रक्रियालाई सहजिकरण गर्ने ।

(४) स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समिति तथा सम्बन्धित संस्थाका स्वास्थ्यकर्मीहरूका लागी अभिमुखिकरण कार्यक्रम सन्चालन गर्ने ।

- (५) सूचना संकलनका लागी स्थान, सूचनाको स्रोत र उत्तरदाताहरू तयगरी सोही बमोजिम आवश्यक जानकारी दिने र सहभागिताका लागी अनुरोध गर्ने ।
- (६) स्वास्थ्य संस्था र समुदाय बाट आवश्यक सूचना संकलन गर्ने र विश्लेषण गर्ने ।
- (७) गेरूवा गाउँपालिका बर्दियामा रहेका अन्य निकायहरू संग आवश्यकता अनुसार समन्वय गर्ने ।
- (८) आमनागरिक (बिशेषगरी महिला, गरिब, पिछडिएका एवं बन्चित समुदाय) लाई सामाजिक परिक्षणका प्रक्रियाहरूमा सक्रियरूपले सहभागी हुन उत्प्रेरित गर्ने र सबै सरोकारवालाहरूलाई परिचालन गर्ने ।
- (९) आमभेलामा उपस्थित सेवान्नाही, स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्यकर्मी र अन्य सरोकारवालाहरूको सहभागीतामा सुधारको कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- (१०) स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आमभेलाको तयारी र सहजिकरण गर्ने ।
- (११) निर्धारित समयमा अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरी गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समितिमा प्रस्तुत गर्ने
- (१२) गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समितिको निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा सामाजिक परिक्षणका सबैकाम गर्ने ।
- (१३) सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्था गेरूवा गाउँपालिका बर्दिया प्रति उत्तरदायी हुनुपर्ने ।

१३. सामाजिक परिक्षक सम्बन्धी

- (क) सामाजिक परिक्षणका लागी छनौट भएको संस्थाले प्राविधिक प्रस्ताव पेश गर्दा योग्यता पुगेका प्रमाणिकृत २ जना सामाजिक परिक्षकहरूको व्यक्तिगत विवरण समेत पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (ख) छनौट गरिने योग्य सामाजिक परिक्षक मध्ये १ जना महिला अनिवार्य रूपमा समावेश गर्नु पर्नेछ ।
- (ग) सामाजिक परिक्षकको न्युनतम योग्यता
- (१) मान्यता प्राप्त प्रशिक्षण संस्था बाट सामाजिक परिक्षण सम्बन्धि तालिम हाँसिल गरेको
- (२) मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्था बाट कम्तिमा स्नातक तह वा सो सरह उत्तिर्ण भएको हुनु पर्नेछ
- (३) सामाजिक परिचालन सहजिकरण कार्यमा कम्तिमा ३ बर्षको अनुभव भएको हुनु पर्ने ।
- (४) स्वास्थ्य सेवा प्रवाह र सरकारले उपलब्ध गराउने स्वास्थ्य सम्बन्धि सेवा सुविधाका विषयमा जानकारी भएको ।
- (५) सूचना संकलन , विश्लेषण तथा प्रतिवेदन गर्न सक्ने क्षमता भएको ।

(६) बैठक, अभिमुखिकरण र गोष्ठीहरूको सहजीकरण गर्न सक्ने ।

(७) सामाजिक परिक्षकका रूपमा कार्य गर्ने व्यक्ति बर्दिया जिल्लाको बासिन्दा हुनु पर्नेछ ।

(ड) सामाजिक परिक्षकको काम र कर्तव्य

(१) सामाजिक परिक्षणको तयारी र योजना गर्ने ।

(२) गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समिति, स्वास्थ्य शाखा, प्रशासन शाखा, स्वास्थ्य संस्था एवं अन्य सरोकारवालाहरू संगको समन्वयमा सामाजिक परिक्षण कार्यान्वयन र सन्चालन गर्ने ।

(३) सामाजिक परिक्षण सम्बन्धि सचेतना तालिम र अभिमुखिकरण कार्यक्रमहरूको सहजीकरण गर्ने

(४) स्थानीय नागरिक विशेष गरि महिला, विपन्न एवं बन्चित समुदायलाई सामाजिक परिक्षणका प्रक्रियाहरूमा सक्रिय रूपले सहभागी हुन उत्प्रेरित गर्ने र सबै सरोकारवालाहरूलाई परिचालित गर्ने (५) स्वास्थ्य संस्था र समुदायबाट सुचना संकलन तथा विश्लेषण गर्ने ।

(६) सामाजिक परिक्षण बाट प्राप्त निष्कर्षहरू आमभेलामा प्रस्तुतिकरण गर्ने, कार्ययोजना तयारगर्ने र सोही अनुसार प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

(७) सामाजिक परिक्षकले गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समितिले बनाई लागुगरेको आचारसंहिताको पालना गर्नु पर्नेछ ।

(८) सामाजिक परिक्षण कार्यको शिलशिलामा सामाजिक परिक्षक गेरूवा गाउँपालिका बर्दिया प्रति उत्तरदायी हुनुपर्ने ।

१४. क्षमता विकास र क्षमता अभिवृद्धि

सामाजिक परिक्षण कार्यलाई गुणस्तरिय बनाउन सोको योजना बनाउने, कार्यान्वयन गर्ने, अनुगमन र मूल्यांकन गर्ने विषयमा गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाका जिम्मेवार पदाधिकारी, सुशासन समितिका पदाधिकारी, कर्मचारी, स्वास्थ्यकर्मी, स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारी, सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्था र सामाजिक परिक्षक एवं सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाले आवश्यकता अनुसार बजेट बिनियोजन गरी क्षमता विकास र क्षमता अभिवृद्धि तालिम तथा अभिमुखिकरण गराउनेछ ।

१५. सामाजिक परिक्षणका चरण र विधि

(क) सामाजिक परिक्षणका विभिन्न चरणहरु

स्वास्थ्य क्षेत्रको सामाजिक परिक्षणका लागि देहायका चरणमा कार्यसम्पन्न गरिने गरी ब्यबस्था गरिनेछः-

पहिलो चरण कार्ययोजना र तयारी

दोश्रो चरण सरोकारवाला पहिचान र क्षमता अभिवृद्धि

तेस्रो चरण कार्यान्वयनको तयारी र सामाजिक परीक्षणको कार्यान्वयन

चौथो चरण स्थानिय तहमा आम भेलाको आयोजना

पाँचौ चरण प्रतिवेदन तयारी र कार्ययोजना तर्जुमा

सामाजिक परिक्षणका विभिन्न चरण र ती चरणमा गरिने क्रियाकलाप देहाय बमोजिम हुनेछन्

चरण	क्रियाकलाप
पहिलो चरण कार्ययोजना र तयारी	<ul style="list-style-type: none"> ➤ गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाले सामाजिक परिक्षणको योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ । ➤ क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नुपर्नेछ । ➤ सामाजिक परिक्षणको योजना कार्यान्वयन गर्न र क्षमता विकास गर्न गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाले बार्षिक योजना तथा बजेटको ब्यबस्था गर्नुपर्नेछ । ➤ सामाजिक परीक्षण कार्यलाई सहभागितामुलक र ब्यबस्थित बनाउनका लागी कार्ययोजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न मुख्य सरोकारवालासँग सहकार्य र समन्वय गरिनेछ ।

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक परिक्षण गरिने स्वास्थ्य संस्थाको संख्या निर्धारण र छनौट गरिनेछ ➤ स्वास्थ्य संस्थाले सेवा दिने समुदायलाई सामाजिक परिक्षणका बारेमा जानकारी गराउनेछ ➤ यी माथिका समग्र प्रकृत्यामा गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको स्वास्थ्य शाखा तथा प्रशासन शाखा कर्मचारीले सक्रिय रूपमा आफ्नो संलग्नता देखाउनेछन् ।
<p>दोश्रो चरण सरोकारवाला पहिचान र क्षमता अभिवृद्धि</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक परिक्षणसँग सम्बद्ध सरोकारवालाको पहिचान गर्नका लागि सरोकारवाला नक्शांकन र विश्लेषण गरिनेछ । ➤ सामाजिक परिक्षणको महत्व पद्धति र प्रकृत्या अपेक्षित नतिजा तथा विभिन्न पक्षको भुमिका बारेमा गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाले पालिका तथा स्वास्थ्य संस्था स्तरमा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्नेछ । ➤ गाउँपालिकास्तरको अभिमुखीकरणमा स्थानिय तहका पदाधिकारीहरु स्थानिय तहका स्वास्थ्य संस्था प्रमुखहरु , स्थानिय गैहसरकारी संस्था, सामाजिक परिक्षण संस्थाका सामाजिक परिक्षक आम सञ्चारका प्रतिनिधि समुदाय स्तरका बाह्यबिकास साझेदार संस्थाका प्रतिनिधि नीजि क्षेत्रका प्रतिनिधि आदि सहभागी हुनेछन । ➤ स्वास्थ्य संस्थास्तरको अभिमुखीकरण कार्यक्रममा स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समिति,वडाका पदाधिकारीहरु स्वास्थ्य संस्थाका स्वास्थ्यकर्मीहरु बहुसरोकारवालाहरु,समुदायमा कार्यरत गैरसरकारी संस्था सामाजिक परिक्षण संस्थाका सामाजिक परिक्षक आम सञ्चारका प्रतिनिधि समुदायस्तरका बाह्य बिकास साझेदार संस्थाका प्रतिनिधि नीजी क्षेत्रका प्रतिनिधि आदि सहभागी हुनेछन् । ➤ यी माथिका समग्र प्रकृत्यामा स्थानिय तहको स्वास्थ्य शाखा तथा प्रशासन शाखा प्रमुख र अन्य स्वास्थ्य कर्मचारीले सक्रिय रूपमा आफ्नो संलग्नता देखाउनेछन ।
<p>तेस्रो चरण कार्यान्वयनको तयारी र सामाजिक परिक्षणको कार्यान्वयन</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ सामाजिक परिक्षणको कार्यान्वयन सम्बन्धि तयारी गाउँपालिका स्तरमा स्थानिय तहको स्वास्थ्य शाखा तथा प्रशासन शाखाको संयोजनमा गरिनेछ । ➤ स्वास्थ्य संस्थास्तरमा सामाजिक परिक्षणको तयारी स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको संयोजनमा गरिनेछ । ➤ गाउँपालिकास्तरमा स्वास्थ्य तथा प्रशासन शाखाले सामाजिक परिक्षण गरिने विभिन्न स्वास्थ्य संस्था एवं सरोकारवालाहरुलाई पालिका भरी सञ्चालन हुने सामाजिक परिक्षण कार्ययोजनाको जानकारी गराउनेछ । ➤ सामाजिक परिक्षणका लागि सामाजिक परिक्षण संस्था तथा सामाजिक परिक्षकको नियुक्ती गरिनेछ । यस्तो नियुक्तीसँगै कार्य विवरण निर्धारण गरी सो बमोजिम स्थानिय तह र सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्था बिच कार्यसम्पादन सम्झौता गरिनेछ । सो अनुसार सामाजिक परिक्षणको कार्यान्वयनका लागि शुरु गरिने मिति निर्धारण गरिनेछ । ➤ स्थानिय तहको सुशासन समितिमा सामाजिक परिक्षण संस्था र सामाजिक परिक्षकका लागि अभिमुखीकरण कार्यक्रमको आयोजना गरिनेछ ।

- सामाजिक परिक्षण संस्थाले कार्यसम्पादन सम्झौताका आधारमा आफ्नो तयारी योजनाबद्ध रूपमा गर्नुपर्नेछ ।
- स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिले सामाजिक परीक्षणको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागी स्थानिय तहका सरोकारवालाहरु र आमनागरिक बिच समन्वय गर्नेछ ।
- स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिसँगको समन्वयमा सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्थाले सामाजिक परिक्षणको कार्ययोजना सूचना संकलन विश्लेषण र आमभेला तयार गर्नेछ
- स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिले सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्थाको समन्वयमा आमभेलाको स्थान समय र मिति निर्धारण गर्नुका साथै आमभेलामा उपस्थितिका लागी आमनागरिक तथा सरोकारवालालाई आमन्त्रण गर्नेछ ।
- सामाजिक परीक्षणको कार्यान्वयनको तयारी तथा कार्यान्वयनका समग्र पक्षको सुपरिवेक्षण सुशासन समितिले र स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिले गर्नेछ ।
- सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्थाले सामाजिक परिक्षणका लागी आवश्यक पर्ने सूचना तथ्यांक र जानकारी संकलन र विश्लेषणको योजना तयार गर्नेछ ।
- सामाजिक परिक्षणका लागी सूचना संकलन कार्य शुरु गर्नु अगाडी सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्थाले मुख्य रूपमा निम्न तीन पक्षहरुलाई ध्यान दिनेछ ।

पहिलो पक्ष:- नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नका लागि गरिएको व्यवस्था र क्रियाकलापहरुको अवलोकन गर्ने,आम नागरिकले के कस्ता स्वास्थ्य सेवाहरु कसरी र कहाँबाट प्राप्त गरिरहेका छन भन्ने कुराको जानकारी लिने ।

दोश्रो पक्ष:-स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने तरिका जस्तै निशुल्क जाँच गरिन्छ कि गरिदैन औषधि निशुल्क प्राप्त हुन्छ कि बजारबाट खरिद गर्न लगाइन्छ आदि, स्वास्थ्यकर्मीहरुको व्यवहार र सेवाको गुणस्तर बारे आमनागरिकको धारणा प्रष्टसँग बुझ्ने कार्य गर्ने,यसका लागी सामाजिक परिक्षकले अनौपचारिक रूपमा स्थानिय चिया पसल लगायतका ठाउँमा जमघट भएका व्यक्तिहरूसँग छलफल गर्ने र त्यसको टिपोट समेत गर्ने

तेस्रो पक्ष:-स्वास्थ्यकर्मीहरूसँग अनौपचारिक सम्बन्ध विस्तार गरी सौहार्दपूर्ण वातावरणको सृजना गर्ने,स्वास्थ्यकर्मीहरु नै प्रमुख सूचनादाता हुने हुँदा उनीहरूसँगको सम्बन्ध अनौपचारिक तथा हार्दिक बनाउन प्रयास गर्नुपर्नेछ ।

स्वास्थ्य संस्था र समुदाय दुबै तहमा सूचना संकलन गर्न सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्थाले निम्न अनुसारको विधि अवलम्बन गर्नुपर्नेछ ।

अवलोकन विधि:- यस विधिमा निम्न अनुसारका विषयहरूमा विशेष ध्यान दिनुपर्नेछ:-

(१) स्वास्थ्य संस्थाहरूमा अनिवार्यरूपमा उपलब्ध गराउने सेवा र जिम्मेवारी सहितको नागरिक बडापत्रको व्यवस्था गर्नुपर्ने कानुनी प्रावधान छ, नागरिक बडापत्रमा सामान्यतया सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थामा के के सेवाहरू उपलब्ध छन्, सेवाग्राहीले सेवा प्राप्त गर्ने प्रकृया के के हुन कति समयमा सेवा पुरा हुन्छ शुल्क लाग्ने भए कति लाग्ने हो सेवा प्रदान गर्ने जिम्मेवार स्वास्थ्यकर्मी को हो र सेवाग्राहीलाई सेवामा सन्तुष्टि नभएमा गुनासो गर्ने सम्बन्धित अधिकारी को हो भन्ने स्पष्ट खुलाईएको हुनुपर्छ । यी कुराहरूलाई ध्यानमा राखी स्वास्थ्य संस्थाले नागरिक बडापत्र उचित स्थानमा राखेको छ वा छैन आमनागरिकले सो को उपयोग कसरी सहजरूपमा गरिरहेका छन् सोको अवलोकन गरी टिपोट गर्नुपर्दछ ।

(२) आमा सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत निशुल्क प्रसुति सेवा प्रसुती प्रोत्साहन रकम गर्भवती जाँचवापत प्राप्त हुने प्रोत्साहन रकम निशुल्क औषधि वितरण र निशुल्क स्वास्थ्य सेवाका जानकारीहरू बोर्ड वा सुचना पाटीमा टाँसिएका छन् कि छैनन परिक्षण गर्ने र सोही अनुसार टिपोट गर्नुपर्दछ ।

(३) सुचनाहरू प्रवाह गर्ने बोर्ड र सुचना पाटी व्यवस्थित रूपमा राखिएको छ छैन हेर्ने र सोही अनुसार टिपोट समेत गर्नुपर्दछ ।

(४) स्वास्थ्य संस्थामा निशुल्क प्रसुती सेवा लिने र त्यस बापत प्रोत्साहन रकम प्राप्त गर्ने महिलाहरूको नामावली नियमित रूपमा स्वास्थ्य संस्थाको सुचना पाटीमा टाँस्नुपर्ने अनिवार्य व्यवस्था अनुसार त्यस्तो कार्य भए नभएको समेत अवलोकन गर्नुपर्दछ । (५)

स्वास्थ्य संस्था भित्र र बाहिर सरसफाइको अवस्था फोहर व्यवस्थापन तथा स्वास्थ्य संस्थाको सुरक्षाको प्रवन्ध जस्ता विषयहरूमा अवलोकन गरी टिपोट गर्नुपर्दछ ।

(६) भवनको भौतिक अवस्था आवश्यक कोठाहरूको उपलब्धता शौचालय महिला र पुरुष विजुली वा बैकल्पिक उर्जाको व्यवस्था धारा एवं पिउने पानीको व्यवस्था कम्पाउण्ड बाल आदि

स्वास्थ्य संस्थाबाट सुचना संकलन विधि:-स्वास्थ्य संस्थामा हुने विभिन्न रजिष्टर फायल रेकर्ड र अभिलेखहरूबाट स्वास्थ्यकर्मीको सहयोगमा विशेष गरी निम्न सुचना र तथ्यांक संकलन गर्नुपर्नेछ

(१) निशुल्क प्रसुती सेवा लिने अमाको विवरण:-

आमा कार्यक्रम अन्तर्गत गत आर्थिक वर्षमा निशुल्क प्रसुती सेवा र प्रसुती प्रोत्साहन रकम लिने आमाहरूको विवरण अनुसूची ३ मा प्रस्तुत गरिएको ढाँचामा संकलन गर्नुपर्नेछ ।

(२) निशुल्क प्रसुति सेवा लिने आमाहरूसँग भेटघाट:-

निशुल्क प्रसुति सेवा प्राप्त गरि प्रोत्साहन रकम प्राप्त गर्ने आमाहरूको सूची मध्येबाट स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति सेवा लिएका ४ जना आमाको नामावली संकलन गर्ने र भेटघाट गरी तल उल्लेख गरिए अनुसारका सुचना लिएर प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुपर्नेछ ।

चार पटक गर्भवती जाँच गराएको वा नगराएको सो जाँच उचित समयमा गरिएको छ छैन

- सो जाँच गराएको भए स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी भए पछि पाउनु पर्ने प्रोत्साहन रकम पाए नपाएको
- स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी हुँदा पैसा खर्च भए नभएको
- स्वास्थ्य संस्थामा उनले पाएको सेवा र ब्यबहार कस्तो रहेको थियो आदि ।

(३) औषधि दाखिला र शुन्य मौज्दातको विवरण

स्वास्थ्य संस्थाबाट निशुल्क प्रदान गर्नका लागि नेपाल सरकारले ब्यबस्था गरेका औषधिहरू तथा स्थानिय तहबाट ब्यबस्था गरिएका औषधिहरू वर्ष भरि नै स्वास्थ्य संस्थामा निरन्तर रहिरहनु पर्दछ । यस ब्यबस्था अनुसार औषधिको उपलब्धता थाहा पाउनका लागि अनुसुची २मा रहेको औषधि दाखिला र मौज्दातको विवरण फारम अध्ययन गर्नुपर्नेछ । जस अनुसार निशुल्क औषधिको दाखिला र वितरणको विवरण संकलन गर्नुपर्दछ । एन्टिवायोटिक लगायत अन्य अत्यावश्यक औषधिहरू वर्षभरी कति पटक दाखिला भयो र कुन कुन बेला ती औषधिको मौज्दात शुन्य रह्यो हेर्नुपर्दछ । यो जानकारी स्वास्थ्य संस्थाको भण्डारणमा हुने रजिष्टरबाट लिनुपर्दछ । यदि समय अपुग भएमा शुन्य मौज्दात भएका औषधिहरूको मात्र विवरण लिन सकिनेछ । यसै गरि उक्त अवधिमा उल्लेखित औषधिहरू चाहिने भन्दा बढी मौज्दात रहेको भए सो पनि उल्लेख गर्नुपर्दछ ।

(४) स्वास्थ्य संस्थाको आम्दानी खर्चको विवरण

स्वास्थ्य संस्थाले निशुल्क सेवा उपलब्ध गराए बापत सरकारले दिने ईकाइ रकम (निशुल्क प्रसुति सेवा बापत प्रत्येक सेवाग्राहीका लागी आएको निश्चित रकम लगायत स्वास्थ्य संस्थामा भएका अन्य आम्दानी र त्यसको खर्चको विवरण राखेको हुनुपर्नेछ । उक्त विवरण अनुसुची ५ मा दिईएको फारमको ढाँचा अनुसार संकलन गर्नुपर्नेछ ।

(५) खोप,पोषण,स्वासप्रश्वास तथा झाडापखाला नियन्त्रण,सुरक्षित मातृत्व, परिवार नियोजन कार्यक्रमबाट लाभन्वितहरूको विवरण

खोप,पोषण,स्वासप्रश्वास तथा झाडापखाला नियन्त्रण,सुरक्षित मातृत्व, परिवार नियोजन कार्यक्रमबाट लाभन्वितहरूको लक्ष्य र प्रगति अनुसुची ६ बमोजिम स्वास्थ्य संस्था प्रमुखको सहयोगमा संकलन गर्नुपर्नेछ ।

(६) स्वास्थ्य संस्थाबाट विविध सेवा लिनेहरूको विवरण

स्वास्थ्य संस्थामा अन्य विविध सेवा लिनेको संख्याबाट उक्त संस्थाको कार्यबोझ लोकप्रियता औषधि तथा अन्य स्रोत परिचालनको अवस्था र उक्त सेवा महिला तथा पुरुषले के कति लिए भन्ने बारेमा थाहा पाउन विविध स्वास्थ्य सेवा लिने ब्यक्तिहरूको विवरण अनुसुची ७ मा भएको फारमको ढाँचामा संकलन गर्नुपर्नेछ ।

(७) स्वास्थ्यकर्मीहरूसँग अन्तरक्रिया:

स्वास्थ्य संस्थाको ब्यबस्थापकिय पक्ष सेवाको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागी गरिएका प्रयासहरूको जानकारी संकलन गर्नका लागि स्वास्थ्यकर्मीहरूसँग अन्तरक्रिया गर्नुपर्ने हुन्छ । सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाबाट दिईने सेवाका आधारमा सुचना लिने विषय थपघट गर्न सकिनेछ ।

- स्वास्थ्य संस्थामा सेवाग्राहीले चाहेमा गुनासोहरू राख्न पाउने के व्यवस्था छ । गत वर्ष कस्ता प्रकारका गुनासाहरू प्राप्त भएका थिए । हालसम्म ती गुनासाहरूलाई कसरी सम्बोधन गरियो त्यस पछि के फरक आयो त
 - स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापनका राम्रा पक्ष सुधार गर्नुपर्नेपक्ष व्यवस्थापनमा अन्य क्षेत्रबाट प्राप्त सहयोग र अवरोधहरू के के होलान स्वास्थ्य संस्थाले गरेका अनुकरणीय कामहरू केके छन आदि ।
 - व्यवस्थापन समितीको गठन (समावेशी, उचित संख्या) , बैठक (नियमितता, उपस्थिती), निर्णयहरू (गरिब, महिला, पिछडिएका र बन्चितमा परेका समुहको हितमा हुने, अन्य नियकाय संग समन्वय र स्रोत परिचालन आदी) कस्ता रहेका छन् ।
 - भौतिक पूर्वाधारको प्रयाप्तता र त्यसको उचित प्रयोगको बारेमा धारणा बुझ्ने यदी नपुगभए के कस्ता पूर्वाधार नपुगछनहोला सरकारी बाहेक अन्य कुनै निकाय बाट अपुग पूर्वाधार निर्माण गर्नसकिने सम्भावना रहेको छ ।
 - स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्यकर्मिको उपस्थितिको बारेमा बुझ्ने कति दरबन्दी छ त्यसमध्ये हालकती हाजिर छन् कति र कस्ता स्वास्थ्यकर्मि अपुग छन् । यदि कोही काजमा या अन्य कुनै कारणले अनुपस्थित भए त्यसको कारण केहोला ।
 - स्वास्थ्य संस्थामा सेवालिन कुन भौगोलिक क्षेत्रबाट आउँछन् बिषेश कुनै क्षेत्र या बर्गका मानिसहरू बढी आउने या कुनै क्षेत्र या बर्गका मानिसहरू कम आउने गर्छनकी किन यसो भएको होला यस अवस्थालाइ कम गर्न स्वास्थ्य संस्थाले केही प्रयास गरेको छकी ।
 - समुदाय बाट स्वास्थ्य संस्था संचालनमा सहयोग / असहयोग के रहेको छ ।
 - प्रभावकारी रूपमा स्वास्थ्य सेवा दिनकालागी आर्थिक स्रोतको अभाव खटकिएको छकी यदी छ भने कुन कामकालागी आवश्यकछ स्रोत जुटाउन तपाइँले के के गर्नु भएकोछ ।
 - स्वास्थ्य सेवालालाइ अझ बढी समावेशी अपांगतामैत्री र लैंगिक रूपमा थप सम्बेदनसिल बनाउन स्वास्थ्य संस्थाले गरेका प्रयासहरू के के छन् के ति प्रयास छन् छैनन भने के थप गर्नुपर्ला र कस्ले गर्नुपर्ला ।
 - नागरिक बडापत्रको अवलोकनको आधारमा केही कमजोरी भेटिएमा त्यसको कारण सोधने र यदी सुधार गर्नुपर्ने भएमा प्रतिबद्धता सुनिश्चित गर्ने
 - गत आर्थिक वर्ष भित्र यस स्वास्थ्य संस्थाको क्षेत्रभित्र मृत्युहुने नवजात शिशु तथा सुत्केरी आमा छनकी छैनन् भए कति जना ।
 - अन्य केही सुझावहरू भएमा टिपोट गर्ने ।
- (द) स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समिति संग अन्तरक्रिया**
- स्थानिय स्तरबाट स्वास्थ्य सेवा सुधारकालागी दिइएको महत्व र त्यसका उपलब्धीहरू बारे जानकारी लिन स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति संग छलफल गर्नुपर्नेछ स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समिति संगको अन्तरक्रिया गर्दा निम्नानुसारका बिषयहरूमा केन्द्रित रहेर गर्नुपर्दछ ।

- बैठक वर्षभरी सम्पन्न बैठकको संख्या,नियमितता,बैठकमा उपस्थिती (विशेषगरी महिला र बन्चितीमा परेका ब्यक्तिहरूको उपस्थिती)
- महत्वपूर्ण निर्णयहरू एवं कार्यान्वयन गरी ,महिला ,जोखिममा रहेका र बन्चितीमा परेका समुहको हितमा भएका निर्णयहरू ,गाउँपालिका तगायत स्वास्थ्य संस्था स्तरमा कार्यरत सरकारी र गैहसरकारी निकायहरू संगको समन्वय,स्रोत परिचालन सम्बन्धमा भएका निर्णय र त्यसको कार्यान्वयन पक्ष,स्वास्थ्य सेवा अपांगता मैत्री ,लैंगिक सम्बेदनसिल एवं समाबेसी बनाउन गरिएका निर्णयहरू र सोको कार्यान्वयन पक्ष ।
- निशुल्क प्रसुती सेवा लगायत अन्य सेवा बापत सरकारले उपलब्ध गरिएको रकमको प्रयोग ।
- स्वास्थ्य संस्था खुल्ने समयावधीको नियमितता ।
- नागरिकहरूको गुनासाहरू सुन्ने परिपाटी यस सम्बन्धमा गरिएको ब्यबस्था,वर्षभरी प्राप्त गुनासाहरूको प्रकार,गुनासाहरूलाइ सम्बोधन गरिएको अवस्था ।
- स्वास्थ्यकर्मिहरूको उपस्थिती दरबन्दी अनुसारको कर्मचारी ब्यबस्थापन छकी छैन स्वास्थ्यकर्मिहरू वर्षभरिनै स्वास्थ्य संस्थामा उपस्थित हुन्छनकी हुँदैनन उपस्थित नहुने भए किनहोला वर्षभरी प्राय सबै स्वास्थ्यकर्मिहरूको उपस्थिती सुनिश्चित गर्न ब्यबस्थापन समितिले गरेका प्रयासहरू ।
- गत आर्थिक वर्षमा यस स्वास्थ्य संस्थाको कार्यक्षेत्र भित्र मृत्युहुने नवजात शिशु तथा सुत्केरी आमा छनकी छैनन भए कति जना ।
- अन्य सुझाव प्रतिक्रिया भए टिपोट गर्ने ।

(९) सेवाग्राहीले सेवा प्राप्त गरेर फर्कदाको अनुभव सङ्कलन:-

स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेका सेवाहरू तथा सेवाप्रदायकको व्यवहारलाई सेवाग्राहीले कुन रूपमा लिएका छन् भन्ने कुराको प्रतिक्रिया सेवा प्राप्त गरेर फर्कंदै गर्दाको अवस्थामा लिनु पर्दछ, स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट सेवा प्राप्त गरेर फर्कने बिरामीहरूमध्ये आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र तथा स्वास्थ्य चौकीमा र आयुर्वेद औषधालयमा ८ जना र अस्पतालमा १५ जनासँग अन्तर्वार्ता लिनुपर्ने छ । अन्तर्वार्ताका लागि सहभागीको छनोट गर्दा स्वास्थ्य संस्थाले समेट्ने भौगोलिक क्षेत्र, महिला, पिछडिएका र बन्चितीमा परेका समूहको प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्नुपर्दछ, स्वास्थ्य संस्थाबाट सेवा लिएर फर्केका बिरामीहरूसँगको अन्तर्वार्ताको प्रश्नावली अनुसूची ८ मा दिइएको छ ।

सेवा लिएर फर्किएका बिरामीसँग अन्तर्वार्ता लिंदा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू:

- उनीहरूले व्यक्त गरेका विचारहरू सबै गोप्य रहने र कसैको पनि नाम किटेर कहीं कतै उल्लेख गरिने छैन भनेर विश्वस्त पार्ने ।
- अन्तर्वार्ता लिने ठाउँ स्वास्थ्य संस्था वा त्यसको नजिक भएमा बिरामीले मनमा लागेका नकारात्मक कुराहरू व्यक्त गर्न अण्ठ्यारो मान्दछन् । त्यसैले सकेसम्म उपयुक्त स्थानको खोजी गर्नुपर्दछ ।

- सम्भव भएसम्म विरामीलाई सजिलोसँग बस्न आग्रह गर्ने र उनीहरूलाई आफ्ना विचारहरू दुक्क भएर केही नलुकाई भन्नलाई अनुरोध गर्नुपर्दछ ।
- विरामीहरू थाकेका, उपचारपछि राम्रोसँग निको नभएका वा असजिलो महसुस गरिरहेका हुन सक्छन्, यस कुरामा पनि ध्यान दिएर मात्र अन्तर्वार्ताका लागि उनीहरूलाई छनोट गर्नु पर्दछ, विरामीहरूबाट आएका सूचना तथा जानकारीहरूलाई आफूले सच्याएर टिपोट गर्नु हुँदैन, हुबहु टिपोट गर्नुपर्दछ ।
- विरामीलाई नेपाली भाषामा उत्तर दिन सहज नहुने भएमा सम्भव भएसम्म स्थानीय भाषामा छलफल गर्नु पर्दछ, स्थानीय स्रोत व्यक्तिको मद्दतबाट यो सम्भव हुन

(१०) समुदाय तहमा सूचना सङ्कलन

स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवालाई सेवाग्राही एवं आमजनताले कसरी बुझेका छन्, उनीहरूको भोगाई के छ ? आदिका बारेमा सूचना सङ्कलन गर्नका लागि अनुसूची- ९ का सूचकहरूका आधारमा समुदायको धारणा बुझ्नुपर्दछ, त्यसैले छलफलको सहजीकरण गर्ने व्यक्तिले सबैभन्दा पहिला यी सूचकहरूको बारेमा प्रष्ट हुन जरुरी छ, ती सूचकहरूमा समुदायको धारणा बुझ्न निम्नानुसारका विधिहरू अपनाउनुपर्ने छ,

विषयकेन्द्रित समूह छलफल:-अस्पताल, आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, आयुर्वेद औषधालयले सेवा दिनुपर्ने कार्यक्षेत्र भित्र महिला, बन्चितीमा परेका समूह (दलित, अति सीमान्तकृत जनजाति आदि) आर्थिक स्थिति (धनी, गरीब), दुर्गम वा विकट क्षेत्रको प्रतिनिधित्व हुनेगरी कम्तीमा ४ वटा स्थानमा विषयकेन्द्रित छलफल गर्नुपर्ने छ । विषयकेन्द्रित समूह छलफल गर्ने प्रक्रिया अनुसूची-१० मा उल्लेख गरिएको छ । यस्तो छलफलका लागि १२ देखि १६ जनाको दलित समूह आमा समूह विपन्न समूह छनोट गर्नुपर्ने छ, यी विषयकेन्द्रित समूह छलफल मध्ये एउटा छलफल स्वास्थ्य संस्था रहेको स्थानबाट सबैभन्दा टाढाको स्थानमा गर्नुपर्ने छ । यदि कुनै स्थानीय तह वा वडामा दलित बस्ती नभएमा या विषयकेन्द्रित समूह छलफलको लागि पर्याप्त दलितहरू नभएमा मिश्रित समूहसँग छलफल गर्नुपर्ने छ, सकभर महिला समूहका लागि महिला र मिश्रित समूहका लागि पुरुष वा महिला सहजकर्ताको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ ।

(११) विषय केन्द्रित समूह छलफलको सहजीकरणमा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू:-

- सबैभन्दापहिलेयोविषयकेन्द्रितछलफलस्वास्थ्यसंस्थालेसमुदायमा पु-याएका सेवाहरूको प्रभावकारिता, स्वास्थ्य कर्मीहरूको व्यवहार र समग्रमा स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर जस्ता विषयमा आमनागरिकको धारणा बुझ्ने कुरामा केन्द्रित रही जानकारी गराउने, साथै छलफलमा उठेका कुराहरूले आगामी दिनमा स्वास्थ्य संस्थाको सेवालाई अझ बढी प्रभावकारी बनाउन सहयोग पुग्ने कुरामा पनि जोड दिने
- सबैसहभागीहरूलाईनिर्धक्कभएरआफ्नाकुराराख्नअनुरोधगर्नेरकसैकाविचारहरूव्यक्तिकोनामनैकि टेरकतैउल्लेखनगरिनेकुरामासबैलाईआश्वस्तपार्ने ।

- सबैसहभागीहरूलाईसमानरूपमाआफनाबिचारराख्प्रेरितगर्ने र धेरै बोलिरहने कोही छन् भने त्यस्ता व्यक्तिलाई तरिका पु-याएर रोक्ने र अरू सहभागीलाई पनि बोल्न अवसर दिने । सबै सहभागीको सक्रिय सहभागिता रहेको छ भन्ने कुरामा सुनिश्चित हुने ।
- अनुसूची-१०माउल्लेखगरिएकाविषयहरूमाक्रमैसँगसमूहमा छलफलगर्ने,छलफलकोक्रममा मुख्यरूपमा ती सूचकहरूमा समुदायको धारणा बुझ्ने र त्यसलाई आफ्नो नोट बुकमा क्रमैसँग लेख्ने, अन्त्यमा छलफलको निचोड सहभागीलाई सुनाएर त्यसमाथि उनीहरूको सहमति लिने ।
- हरेकविषयकेन्द्रितछलफलहरूकोनिचोडछुट्टाछुट्टैलेखेरअन्त्यमाविभिन्नसमूहबाटआएकाफरक र समान बिचारहरूलाई समूहकृत गरी टिपोट बनाउने

(१२) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकासँग अन्तर्वार्ता:-

विषयकेन्द्रित छलफल हुने वडामा स्थानीय महिला स्वयंसेविकाहरूसँग संक्षिप्त कुराकानी गरी निम्न विषयहरूमा उनीहरूको धारणा सङ्कलन गर्नुपर्दछ, स्वास्थ्य संस्थाको बारेमा स्थानीय सर्वसाधारणहरूको कस्तो धारणा छ ? के प्रायः सबैजना स्वास्थ्य सेवा लिन जान्छन् ? स्वास्थ्य सेवा लिन गर्भवती महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, वृद्धलगायत सबै गाउँलेलाई कुनै बाधा अवरोध छन की ? स्वास्थ्य संस्थामा औषधिहरू निःशुल्क रूपमा पाइन्छ वा बिरामीले बाहिरबाट किन्नुपर्छ ? स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्यकर्मीहरू प्रायः उपस्थित हुन्छन् कि हुँदैनन् ? स्वास्थ्यकर्मीको बानी, व्यवहार कस्तो छ ? स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सबै प्रकारका सेवा र सुविधाबारे सबैलाई थाहा छ कि छैन?

(१३) सूचनाको विश्लेषण

विभिन्न स्रोतबाट सूचना र तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने कार्य पूरा भएपछि सङ्कलित सूचनाहरूको विश्लेषण गरी निष्कर्षमा पुग्नुपर्दछ, निष्कर्षको विश्वसनीयता सुनिश्चित गर्न र त्यसमा सबै सरोकारवालाको अपनत्व कायम गर्न यस प्रक्रियामा सकेसम्म स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति र स्वास्थ्यकर्मीहरूको संलग्नता सुनिश्चित गर्नुपर्दछ, तर विश्लेषण गरी निष्कर्ष निकाल्दा तटस्थता र निष्पक्षता अपनाउनु पर्ने कुरालाई भने मुख्यरूपमा जोड दिनुपर्ने छ ।

- सूचनाको विश्लेषण गर्ने क्रममा सबैभन्दा पहिले विभिन्न स्रोतबाट सङ्कलित सूचनाहरू एकत्रित गरी छुट्टाछुट्टै राख्ने ।
- उपलब्ध गराइएका फारामहरूमा भने, हरेक सूचनाको विश्लेषण गर्दै सकारात्मक तथा सुधार गर्नपर्ने विषयहरूको पहिचान छुट्टाछुट्टै गर्ने ।
- समुदाय, स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्यकर्मीहरूले दिएका सूचनाहरूका आधारमा महत्वपूर्ण सकारात्मक पक्षहरू र सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरूलाई छुट्ट्याउने, एउटै विषय धेरै ठाउँबाट उठाइएको छ भने त्यसलाई प्राथमिकतामा राख्ने,
- प्राप्त सूचनाहरूमा शङ्का लागेमा वा अस्पष्ट भएमा तुरुन्तै सम्बन्धित व्यक्ति वा निकायसँग भेटेर यकीन गर्ने ।

- विश्लेषणको क्रममा अधिकांश सूचनादाताले उठाएका कुराहरूलाई सवालको रूपमा पहिचान गर्ने । (जस्तै: कानूनमा व्यवस्था भएको तर कार्यान्वयन नभएकाले वा धेरैजनाको चासो भएकाले)
- समग्रमा उपलब्ध स्वास्थ्य सेवामा पहुँच, सेवाको उपभोग, व्यवस्थापन तथासहभागिताका विषय, राम्रा पक्ष र सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू केलाउने ।
- प्राप्त सकारात्मक तथा सुधार गर्नुपर्ने विषयहरू समावेश गरी आमभेलाका लागि प्रस्तुतीकरणको तयारी गर्ने, प्रस्तुतीकरणको तयारी गर्दा व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई प्राप्त नतिजाहरूको बारेमा जानकारी दिनुपर्दछ र उनीहरूबाट प्राप्त सुझावहरूलाई समेत प्रस्तुतीमा समावेश गर्नुपर्दछ, प्रस्तुतीकरणको ढाँचा अनुसूची - ११ मा रहेको छ ।

(१४) सामाजिक परीक्षणको प्रारम्भिक नतिजाबारे परीक्षण तथा स्पष्टीकरण

सामाजिक परीक्षणका क्रममा गरिएको तथ्य र सूचनाको संकलन र विश्लेषणबाट प्राप्त भएको नतिजाका बारेमा सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थासँग प्रतिक्रिया लिनु पर्नेछ । यसक्रममा उठाइएका मुख्य मुख्य विषयवस्तु, गुनासो, समस्या, कमीकमजोरीका बारेमा परीक्षण गर्ने र स्पष्टीकरण प्राप्त गर्ने कार्य गर्नु पर्दछ । यसबाट प्रारम्भिक नतिजामा देखिएका अन्यौल र अस्पष्टता हट्नुका साथै तथ्यमा स्पष्टता कायम हुन्छ । यस प्रक्रियाका आधारमा परिमार्जित नतिजा तयार गरी आमभेलामा प्रस्तुतीका लागि तयार गर्नु पर्दछ ।

(१५) आमभेलाको आयोजना

सामाजिक परीक्षणको अन्तिम चरणको रूपमा स्वास्थ्य संस्था स्तर वा सबै स्वास्थ्य संस्थाको सामाजिक परीक्षण सम्पन्न भएपछि स्थानीय तहस्तरमा आमभेलाको आयोजना गर्नुपर्नेछ । यस क्रममा स्वास्थ्य संस्थास्तरको आमभेला सम्पन्न भैसकेपछि स्थानीय तहस्तरको आमभेलाको आयोजना गर्नु पर्दछ । सामाजिक परीक्षणका विभिन्न चरणहरूबाट प्राप्त नतिजाहरूलाई आमनागरिक एवम् विभिन्न सरोकारवालाको रोहवरमा सार्वजनिक गर्ने र त्यसउपर छलफल गरी उठेका विषयमाथि सम्बोधन गर्न स्वास्थ्य संस्था स्तर र गाउँपालिकामा कार्ययोजना निर्माण गर्नुपर्दछ ।

(१६) आमभेलाको उद्देश्य:-

- सामाजिक परीक्षणबाट प्राप्त नतिजाहरूको सार्वजनिकीकरण गर्नु,
- उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाहरूमा सर्वसाधारणको पहुँच, सेवाको गुणस्तर, प्रभावकारिता र स्वास्थ्य संस्थाको जवाफदेहिताको बारेमा सहभागीहरूको राय, सुझाव र प्रतिक्रियाहरू सङ्कलन गर्नु ।
- सेवाको गुणस्तर, पहुँच र प्रभावकारिताको सुनिश्चित गर्न उठेका सवालहरूको सम्बोधनका लागि कार्ययोजना निर्माण गर्नु ।
- कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन र अनुगमनका लागि सम्बन्धित सबैको प्रतिबद्धतासुनिश्चित गर्नु ।

(१७) आमभेलाको प्रक्रिया:-

आमभेलाको व्यवस्थापन: तोकिएको मिति, समय र स्थानमा उपस्थित सर्वसाधारण तथा सम्बन्धित सरोकारवालाहरू उपस्थित हुने आमभेलाको कार्यक्रम अनुसूची-१२ अनुसार हुनेछ **आमभेलाको प्रभावकारी सञ्चालनका लागि निम्न आधारहरू प्रस्तुत गरिएका छन्:-**

स्थान:- स्वास्थ्य संस्थास्तरको आमभेला स्वास्थ्य संस्था एवं सम्बन्धित स्थानीय अस्पतालमा नै आयोजना गर्ने,सहभागीहरूको सङ्ख्याको आधारमा ठाउँ पर्याप्त हुने गरी स्थान तोक्नु पर्नेछ ।

सहभागी :- आमभेला सामाजिक परीक्षणको अत्यन्त महत्वपूर्ण र अन्तिम कार्यक्रम हो । त्यसैले यसमा सबै वर्ग, लिङ्ग, उमेर, जातजाति र भौगोलिक क्षेत्रलगायत अन्य सबै सरोकारवालाहरूको प्रतिनिधित्व हुनु आवश्यक छ, निम्नलिखित सहभागीहरू आमभेलामा बोलाउनुपर्दछ,

- स्थानीय तहलगायतका सबै स्वास्थ्य संस्थाले समेट्ने क्षेत्रका सर्वसाधारणहरू मध्येबाट महिला, पुरुष, जनजाति, दलित, मधेशी, मुस्लिम,पिछडीएका वर्ग सबैको प्रतिनिधित्व हुने गरी भौगोलिक क्षेत्रको आधारमा कम्तीमा २० जना ।
- स्थानीय संस्थाले ओगटेका वडाका महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविकाहरूलाई सहभागी गराउने
- स्थानीय सबै विद्यालयहरूको प्रतिनिधित्व हुने गरी शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, विद्यार्थी र अभिभावकबाट कम्तीमा १५ जना ।
- स्वास्थ्य संस्थाका सेवान्नाहीहरू मध्येबाट आमा, गर्भवती महिला, बालबालिका, युवा, बृद्ध वृद्धाहरूको प्रतिनिधित्व हुनेगरी कम्तीमा २० जना ।
- चार वटा विषयकेन्द्रित छलफलका सहभागीहरू मध्येबाट १६ जना ।
- राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरू ।
- गाउँपालिका अध्यक्ष / उपाध्यक्ष,प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत,प्रशासन,स्टोर, योजना, स्वास्थ्य शाखा प्रमुख, स्वास्थ्य व्यवस्थापन समितीका पदाधिकारीहरू, सामुदायिक संस्थाका अध्यक्ष तथा पदाधिकारीहरू, आमा समूहका सदस्यहरू, उपभोक्ता समिति (वन, खानेपानी, विद्युत्, सिंचाई आदि), कार्यरत गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरू, सो ठाउँमा रहेका मठ मन्दिर, चर्च, मस्जिद, आदिका प्रतिनिधिहरू,

निमन्त्रणा:- आमभेला हुने स्थान, समय र कार्यक्रम पूरा हुन लाग्ने समय र छलफल गरिने विषयसूची सहित सबैलाई उचित समयमा औपचारिक निमन्त्रणा पठाउने , सधैं औपचारिक निमन्त्रणामा मात्र भर पर्नुहुँदैन , सामाजिक परीक्षक समेतले भेटघाट गरिएका व्यक्तिहरूसँग उपस्थितिका लागि आग्रह गर्ने ।

समय:- आमभेलाका सम्पूर्ण कार्यक्रमहरू बढीमा ३ घण्टाभित्र सम्पन्न हुनेगरी सहजीकरण गर्नुपर्दछ ।

- आमभेलाको सुरुमा यसको उद्देश्य, औचित्य र सामाजिक परीक्षणको संक्षिप्त अवधारणाबारे सबैलाई जानकारी गराउनुपर्दछ ।
- कार्यक्रमलाई व्यवस्थित गर्न स्वयम् सेवकहरूको पनि व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

सहजीकरण:- यस कार्यक्रमको सहजीकरण सामाजिक परीक्षकले गर्ने, प्रस्तुतीकरणका लागि निर्धारित समयबारे प्रस्तुतकर्तालाई पूर्व जानकारी गराई समय सकिएको सङ्केतपछि रोक्नुपर्ने जानकारी गराउने । खुल्ला छलफलमा बोल्न चाहने सर्वसाधारण सबैलाई मौका दिने तर सबैलाई निर्धारित समयभित्र सक्नुपर्ने जानकारी गराउने । स्वास्थ्य संस्थाका सेवाग्राहीहरूलाई बोल्न प्रेरित गर्ने ।

स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा / कार्यक्रमहरूका बारेमा प्रस्तुतीकरण:- स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट प्राप्त हुने सेवाहरूका बारेमा आमनागरिकमा समान बुझाई नभएको पनि हुनसक्छ । सामाजिक परीक्षणका क्रममा उनीहरूबाट कार्यक्रमको बारेमा टीका टिप्पणी, मन्तव्य र सुझावहरू अपेक्षा गरिएको हुनाले नेपाल सरकारबाट उपलब्ध स्वास्थ्य सेवा र सुविधाहरूका अतिरिक्त गेरूवा गाउँपालिका बर्दिया बाट उपलब्ध स्वास्थ्य सेवा र सुविधाका बारेमा संक्षिप्त जानकारी गराउन जरूरी हुन्छ, स्वास्थ्य संस्था प्रमुखले निम्न कुराहरूको बारेमा जानकारी दिनुपर्दछ:-

- (क) नेपाल सरकार तथा गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको स्वास्थ्य सेवाको उद्देश्य
- (ख) नेपाल सरकार तथा गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको प्राथमिकतामा परेका स्वास्थ्य सेवाहरू
- (ग) स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिदै गरेका सेवाहरू
- (घ) सेवा प्रदान गर्ने विधि
- (ङ) केही राम्रा अभ्यासहरू

प्रतिबद्धता:- प्राप्त सुझावहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि भेलामा उपस्थित सरोकारवालाहरू (विशेषगरी स्वास्थ्य संस्था) को प्रतिबद्धता र प्रभावकारी अनुगमन संयन्त्रको समेत व्यवस्था गर्ने ।

कार्ययोजनाको निर्माण:- सामाजिक परीक्षणको निष्कर्षबाट उठेका सबै सवालहरूलाई सम्बोधन गर्ने गरी मुख्य रूपमा उपलब्ध सेवा सुविधाहरूमा आमनागरिकको पहुँच, उपभोग, व्यवस्थापन तथा सहभागितामा जोड दिएर कार्ययोजना तर्जुमा गरिनुपर्दछ । कार्ययोजनाको निर्माण सामाजिक परीक्षणको महत्वपूर्ण कडी भएकाले सो कार्यका लागि १:३० घण्टा समय छुट्याउनु पर्दछ । यसरी तर्जुमा गरिएको कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने स्रोत जुटाउन विभिन्न सम्भावित निकायहरूसँग समन्वय गर्नुपर्दछ । कार्ययोजनालाई गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको गाउँ सभामा स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितीका अध्यक्ष ज्यू ले पेशगरी योजना तथा बजेटकालागी पहल गर्नुपर्दछ ।

कार्ययोजनाको ढाँचा :- सामाजिक परीक्षणबाट प्राप्त विषयवस्तु र आमभेलामा उठेका सवालहरूलाई समेट्दै सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको सेवालार्ई गुणस्तरीय र उत्तरदायी बनाउनका लागि कार्ययोजना तयार गर्नुपर्दछ । कार्ययोजना तयार गर्दा अनुसूची-१३ मा प्रस्तुत गरिएको ढाँचा अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।

- उल्लिखितविधि/प्रक्रियाहरूपु-
याएर आमभेलागाराई सामाजिक परीक्षण सम्पन्न भएपछि सामाजिक परीक्षकर सामाजिक परीक्षण संस्था ले सोको प्रतिवेदन तयार गरी स्वास्थ्य संस्थामा प्रस्तुत गर्नुपर्नेछ ।

<ul style="list-style-type: none"> उक्त प्रतिवेदनमा स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित कार्यक्रमको लक्ष्य प्राप्त प्रतिफल भए गरिएका राम्रा प्रयासहरू, कमजोरीहरू, सिकाइहरू, आमभेलाका सहभागीहरूको सुझावहरू, कार्ययोजना एवं त्यसको अनुगमन व्यवस्था प्रतिवेदनमा समेटिनु पर्दछ । र सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्थाले स्वास्थ्य संस्था र गेरूवा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयमा समेत प्रस्तुत भएको प्रतिवेदन लिखित रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ । <p>स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी सूचनाहरू</p> <p>स्वास्थ्य सेवासम्बन्धी विभिन्न उपलब्धि र कार्यक्रमका बारेमा आवश्यक तथ्याङ्कहरूको छोटो जानकारी समावेश गर्नुपर्दछ । सामाजिक परीक्षणको क्रममा स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट सङ्कलित विभिन्न तथ्याङ्कहरूलाई समेटेर यो खण्ड तयार गर्नुपर्दछ ।</p> <p>स्वास्थ्य सेवाप्रति समुदायको दृष्टिकोण</p> <p>आमनागरिक र समुदायको स्वास्थ्य संस्था र समग्र स्वास्थ्य सेवाप्रतिको दृष्टिकोणको विस्तृत विश्लेषण यो खण्डमा समावेश गर्नुपर्दछ ।</p> <p>भावी कार्ययोजना</p> <p>सामाजिक परीक्षणको नतिजा र आमभेलाबाट प्राप्त सुझावहरूको कार्यान्वयनका लागि व्यावहारिक कार्ययोजना र सोको प्रभावकारी अनुगमन व्यवस्था सहितको विवरण प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुपर्दछ ।</p> <p>सफल वा उत्कृष्ट कार्यहरू र असफल वा कमजोर सेवा तथा कार्यक्रमहरू विगतको स्थितिसँग तुलना</p> <p>गत आ.व.मा भएको सामाजिक परीक्षणले उठाएका विषय र दिइएका सुझावहरूमध्ये कार्यान्वयन भएका सन्दर्भ सहित त्यसबाट प्राप्त प्रतिफलको संक्षिप्त विवरण प्रस्तुत गर्नुपर्दछ । साथै कार्यान्वयन हुन नसकेका विषय पुनः योजनामा समावेश गर्नुपर्दछ । ती प्रतिवेदन गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समितिको बैठकमा पेशगरी मूल्यांकन र रायसहित कार्यपालिका बैठकमा पेश गरिनेछ, कार्यपालिकाको बैठकको निर्णय बमोजिम प्रतिवेदन र कार्ययोजना गाउँ परिषदमा पेशभई योजनामा समावेश गरिनेछ ।</p>
--

१६. विस्तृत सामाजिक परीक्षण कार्यका लागि समयावधिको निर्धारण

सामाजिक परीक्षणका लागि गर्नुपर्ने पूर्व तयारी, स्वास्थ्य संस्था तहमा अभिमुखीकरण, सूचना सङ्कलन, सूचनाको विश्लेषण, आमभेला र प्रतिवेदन लेखनका लागि एकजना सामाजिक परीक्षकलाई आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, आयुर्वेद औषधालयकालागी ७(सात) दिन र अस्पतालकालागी ८ (आठ) दिन अवधि तोकिएको छ । सामाजिक परीक्षण गर्ने संस्थाले निर्धारित समयभित्र सामाजिक परीक्षणका सम्पूर्ण प्रक्रियाहरू पूरा गरिसक्नुपर्ने छ ।

सामाजिक परीक्षण कार्यान्वयनका चरण, प्रस्तावित विधि र लाग्ने समय निम्नानुसार व्यवस्था गरिएको छ:-

सामाजिक परीक्षण कार्यान्वयनका लागि निर्धारित गतिविधि र अवधि

सि न	गतिविधिहरू	समय (दिन)	कैफियत
१	तयारी, सूचना सङ्कलन एवं विश्लेषण	५ दिन	गरीब, दुर्गमक्षेत्र एवं पिछडिएको समुदायको सहभागिताको सुनिश्चित गर्ने ।
१.१	स्वास्थ्य संस्थाको बस्तुस्थिति अवलोकन, सूचना सङ्कलन र सेवा लिएर फर्केका बिरामीहरूसँग अन्तर्वार्ता		
१.२	आमभेलाको तयारी (सहभागी स्थान छलफलका विषय बस्तु र भूमिका आदी)		
१.३	समुदायबाट सूचना सङ्कलन (समूह छलफल, स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रस्तुती सेवा लिएका आमाहरूसँग भेटघाट)		
१.४	सूचनाहरूको विश्लेषण		
१.५	व्यवस्थापन समिति एवम् स्वास्थ्यकर्मीहरूसँग प्रारम्भिक नतिजाबारे छलफल गरी मस्यौदा कार्ययोजना तयारी स्वास्थ्य संस्था पुगको दोस्रो दिनभित्रमा आमभेलाको निर्धारण गर्ने ।	१ दिन	आमभेला बढीमा ३ घण्टाभित्र सम्पन्न गर्ने । कार्ययोजनाका लागि कम्तीमा १:३० घण्टा समय दिनुपर्ने ।
२	आमभेलाको आयोजना र कार्ययोजना निर्माण		
२.१	आमभेलाको सहजीकरण (सञ्चालन, नतिजाहरू प्रस्तुती, खुला छलफल)		
२.२	मस्यौदा कार्ययोजना प्रस्तुती र परिमार्जन	१ दिन	कार्य योजना कार्यान्वयनका लागि मार्ग चित्र तयार गर्ने ।
३	भावी कार्यदिशा निर्धारण र प्रतिवेदन लेखन		
३.१	कार्ययोजना स्वास्थ्य संस्थामा पेस गर्ने र कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि व्यवस्थापन समिति एवम् स्वास्थ्यकर्मीहरूसँग मार्गचित्र तयार गर्ने । छलफल गरी भावी मार्गचित्र निर्धारण		
३.२	संक्षिप्त प्रतिवेदन तयारी		

१७. सक्षिप्त सामाजिक परीक्षणका लागि समयावधि

(क) पहिलो बर्ष सामाजिक परीक्षण भइसकेपछि त्यसले तयार गरेको कार्ययोजना स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिबाट अनुमोदन गराएर कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति र स्वास्थ्य संस्था प्रमुखको हुनेछ ।

(ख) प्रत्येक बर्ष विस्तृत रूपमा सामाजिक परीक्षण गर्न व्यवहारिक रूपमा कठिन हुने भएकोले दोस्रो बर्षदेखि संक्षिप्त सामाजिक परीक्षण गर्नुपर्ने छ । यस प्रयोजनका लागि जम्मा ४ दिनको अवधि तोकिएको छ । जसअनुसार पहिलो २ दिन सामाजिक परीक्षकले स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा व्यवस्थापन समिति तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूसँग बसेर गत बर्ष तयार गरिएको कार्ययोजनाको प्रगति समीक्षा गरी अल्पकालीन र दीर्घकालीन गरी दुईचरणमा सम्बोधन गर्नुपर्ने सवालहरू पहिचान गर्नुपर्दछ ।

(ग) त्यसैगरी सामाजिक परीक्षकले निर्देशिकामा व्यवस्था भएको प्रक्रिया अनुसार संस्थाको अवलोकन गर्ने, स्वास्थ्य संस्थाबाट सूचनाहरू सङ्कलन गर्ने, भेलाको तयारी र ५ जना सेवाग्राहीसँग उनीहरूले प्राप्त गरेको सेवाका बारेमा प्रतिक्रिया लिनुपर्ने छ । तेस्रो दिन आधारभूत सूचनाहरूको विश्लेषण गर्नुपर्ने छ । यी सबै कुराको विश्लेषण सहित चौथो दिन निर्देशिकामा व्यवस्था भएको प्रक्रिया अनुसार भेला सञ्चालन गर्नुपर्ने छ, उक्त भेलामा कार्ययोजनाको प्रगति समीक्षा, स्वास्थ्य संस्था अवलोकन, प्रतिक्रिया र आधारभूत सूचनाको विश्लेषणका आधारमा छोटो प्रस्तुती गर्नुपर्ने छ ।

(घ) भेलामा उपस्थित समुदायका सुझावहरू लिएर आगामी दिनमा सम्बोधन गर्नुपर्ने विषयको प्राथमिकीकरण गरी कार्ययोजना तयार गर्नुपर्ने छ ।

संक्षिप्त सामाजिक परीक्षणका लागि निर्धारित गतिविधि र अवधि

क्र स	सामाजिक परीक्षणका लागि गर्नुपर्ने कार्य	कार्य सम्पन्न गरिसक्ने समयावधि	कैफियत
१	परीक्षणको तयारी व्यवस्थापन समिति र स्वास्थ्यकर्मीहरू बिच सयुक्त रूपमा कार्ययोजनाको समीक्षा बस्तुस्थिति अवलोकन सुचना संकलन सेवाग्राहीसँग अन्तरवार्ता र भेलाको तयारी	२ दिन	निर्देशिकामा व्यवस्था भए अनुसार
२	सूचनाहरूको विश्लेषण र मस्यौदा कार्ययोजना तयारी	१ दिन	निर्देशिकामा व्यवस्था भए अनुसार
३	भेला सहजीकरण नतिजाहरू प्रस्तुत गरी अन्तिम रूपमा दिने र संक्षिप्त प्रतिवेदन तयारी	१ दिन	निर्देशिकामा व्यवस्था भए अनुसार

१८. सामाजिक परीक्षणको कार्य सम्पन्न गर्ने समय तालिका

क्र स	सामाजिक परीक्षणका लागि गर्नुपर्ने कार्य	कार्य सम्पन्न गरिसक्ने समयवधी
१	सामाजिक परीक्षणको कार्ययोजना स्वीकृत गर्ने	आर्थिक वर्षको श्रावण मसान्तसम्म
२	सामाजिक परीक्षण सम्पन्न गर्ने	आर्थिक वर्षको पौष मसान्तसम्म
३	सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदन उपर छलफल गरी मूल्यांकन गरिसक्ने	आर्थिक वर्षको माघ मसान्तसम्म
४	गाउँपालिकाको गाउँ परिषदमा सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदनमा उल्लिखित सुधारको योजना पेश गरी पारित गर्ने	आर्थिक वर्षको असार मसान्तसम्म
५	आगामी आर्थिक वर्षको कार्यक्रम तथा बजेटमा समावेश गर्ने	आर्थिक वर्षको असार मसान्तसम्म

१९. अनुगमन तथा मूल्यांकन

(क) अनुगमन

(१) सामाजिक परीक्षणको अनुगमन कार्ययोजना सुशासन समितिले तर्जुमा गर्नेछ ।

(२) सुशासन समितिले सामाजिक परीक्षण निर्देशिका अनुसार सामाजिक परीक्षण कार्य भए नभएको कुराको अनुगमन गर्नुपर्नेछ । यसबाट सामाजिक परीक्षण कार्यको गुणस्तर सुनिश्चित गर्नुका साथै सामाजिक परीक्षणका क्रममा कुनै समस्या भए सुधार गरी समयमै परीक्षण कार्य सम्पन्न गर्न योगदान पुग्नेछ ।

(३) सुशासन समितिले स्वास्थ्य संस्थास्तरमा हुने सामाजिक परीक्षणको अनुगमन गर्नेछ ।

(४) सुशासन समितिबाट गरिने अनुगमनको क्रममा सामाजिक परीक्षण कार्ययोजना अनुरूप भए नभएको एकिन गर्ने र यसलाई आवश्यक पर्नेस्रोत साधनको ब्यवस्थामा पूर्णता दिनेपरिपाटी बसाल्नुपर्ने छ, गेरूवा गाउँपालिकामा हुने बैठक तथा समिक्षाहरूमा समेत यसबारे भएको प्रगतीका सम्बन्धमा छलफल गर्नुपर्ने छ, सामाजिक परीक्षणबाट प्राप्त उपलब्धिलाई स्थानीय तहको वार्षिक प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुपर्नेछ ।

(ख) अनुगमन प्रक्रिया

सामाजिक परीक्षणको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि निम्नअनुसारको प्रक्रियागत अनुगमनको ब्यवस्था गरिएकोछ ।

(१) सामाजिक परीक्षणको अनुगमन कार्यलाई ब्यवस्थित र नतिजामूलक बनाउन अनुगमनको क्रममा सामाजिक परीक्षणमा हुनेगतिविधीको परीक्षण तालिका (ऋजभअपीष्कत) उपयोग गरिनेछ ।

(२) अनुगमनलाई तथ्यमा आधारित बनाउन सामाजिक परिक्षण सम्बन्धि सूचनाको व्यवस्थापन गरिनेछ ।

(३) गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समितिले नियमित अनुगमनका अतिरिक्त प्रत्येक वर्ष स्वास्थ्य संस्थाको सामाजिक परिक्षणको प्रभावकारिताको मूल्याङ्कन स्वतन्त्र निकाय / व्यक्तिबाट गराउन सक्नेछ ।

(४) सामाजिक परिक्षणसम्बन्धि प्रतिवेदन तयार गरि गेरूवा गाउँपालिका बर्दियामा प्रस्तुत गर्ने मुख्यजिम्मेवारी सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्थाको हुनेछ । सो प्रतिवेदन उपर गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समितिले अध्ययन गरी आफ्नो राय सहित कार्यपालिका बैठकमा प्रस्तुत गर्नुपर्नेछ । प्रतिवेदनको ढाँचा अनुसूची १४ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

(५) स्वास्थ्य संस्थाले चौमासिक प्रतिवेदन तयार गर्दा सामाजिक परिक्षण कार्ययोजना कार्यान्वयनको प्रगतिसमेत समावेश गर्नुपर्ने छ ।

(६) सामाजिक परिक्षणका नतिजाहरूलाई गेरूवा गाउँपालिका बर्दियामा गरिने चौमासिक समिक्षामा समेट्नु पर्नेछ । कार्य प्रगति तयार गर्दा कार्ययोजनाको कार्यान्वयन र आमनागरिकले अपेक्षा गरे अनुसारको परिणाम प्राप्त भए नभएको कुरा समेट्नु पर्नेछ ।

(७) स्वास्थ्य संस्था प्रमुखले सामाजिक परिक्षणमा उठेका विषयहरूलाई सम्बोधन गर्न स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको सहयोगमा वडा कार्यालय मार्फत ग प्रस्ताव पेश गर्नुपर्नेछ ।

(ग) अनुगमनका सूचकहरू

सामाजिक परिक्षण कार्यको अनुगमन प्रक्रियामा गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समितिका पदाधिकारी हुनेछन् र अनुगमनको कार्यलाई बस्तुगत बनाउन निम्नानुसारका सूचकहरूको प्रयोग गर्नुपर्नेछ :-

- गेरूवा गाउँपालिका बर्दिया द्वारासामाजिक परिक्षण कार्यक्रमको योजना तर्जुमा र बजेटको व्यवस्था
- सामाजिक परिक्षकहरूका लागि अभिमुखिकरण र तालिम कार्यक्रम सन्चालन
- गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समितिद्वारा स्वास्थ्य संस्थामा सामाजिक परिक्षण कार्यान्वयनको अनुगमन
- सामाजिक परिक्षण प्रक्रियाको समष्टिगत नतिजा र स्वास्थ्य संस्थाको नतिजासमेत प्रस्तुतिका लागि गेरूवा गाउँपालिका बर्दियामा बैठकको आयोजना
- समग्र स्वास्थ्य संस्थाहरूको एकिकृत प्रतिवेदन तयारी
- सामाजिक परिक्षणबाट प्राप्त सवालहरूको कार्यान्वयनका लागि कार्ययोजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन
- सामाजिक परिक्षणको तयारी एवं निर्देशिकाको पालना
- सामाजिक परिक्षकहरूद्वारा सूचना संकलन

- सामाजिक परिक्षण कार्ययोजना कार्यान्वयनको अवस्था
- समुदायबाट गुणस्तरिय र विश्वसनीय सूचना संकलन
- सामाजिक परिक्षण प्रक्रियामा विशेषगरी दुर्गम, महिला एवम् बन्चितीमा परेका समुदायको सहभागिताका लागि सशक्तिकरण र सामाजिक परिचालन
- महिला, गरिव, पिछडिएका एवम् बन्चितीमा परेका समुदायको आमभेलामा सहभागिताको स्थिति

(घ) उपलब्धि र नतिजाका सूचकहरु

- आमनागरिकको स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र उपयोगमा बृद्धि
- स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको गुणस्तरमा क्रमिक सुधार
- स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रमको कार्यान्वयनको उपलब्धि हासिल भएको
- स्वास्थ्यकर्मीको व्यवहारमा सुधार
- आमनागरिकको स्वास्थ्य सेवाप्रति सकारात्मक धारणाको विकास

२०. प्रतिवेदन

(क) निर्धारित विधि/प्रक्रियाहरु पुन्याएर आमभेला गराई सामाजिक परिक्षण सम्पन्न भएपछि सोको प्रतिवेदन तयार गरी स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति र गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समिति समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ । सुशासन समितिले त्यस्तो प्रतिवेदन उपर अध्ययन र मुल्याङ्कन गरी आफ्नो राय सहित कार्यपालिका बैठकमा प्रस्तुत गर्नेछ र त्यस्तो प्रतिवेदनलाई गाउँ परिषदमा छलफल तथा आगामी कामकारवाहीका लागि लगिनेछ ।

(ख) स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित कार्यक्रमको लक्ष्य, प्राप्त प्रतिफल, भए गरिएका राम्रा प्रयासहरु, कमजोरीहरु, सिकाइहरु, आमभेलाका सहभागीहरुको सूझावहरु, कार्ययोजना एवं त्यसको अनुगमन व्यवस्था प्रतिवेदनमा समेटिनु पर्दछ ।

(ग) गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाले आफ्नो सबै स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धि समष्टिगत सामाजिक परिक्षण प्रतिवेदन तयार गरी सर्वसाधारणको जानकारीका लागि सार्वजनिक गर्नेछ ।

(घ) गेरूवा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय बर्दियाले स्वास्थ्य संस्थाको सामाजिक परिक्षण प्रतिवेदन स्वास्थ्य कार्यालयमा बर्दियामा पठाउने छ, सामाजिक परिक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा अनुसूची १४ मा दिइएको छ ।

२१. बाधा अड्चन फुकाउने र व्याख्या गर्ने

यस कार्यविधीको कार्यान्वयनको क्रममा कुनै बाधा, अवरोध र अस्पष्टता भएमा त्यस्तो बाधा अड्चन फुकाउने प्रयोजनका लागि गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाको सुशासन समितिको सिफारिसमा यस निर्देशिकामा आवश्यकता अनुसार व्याख्या गर्न सक्नेछ ।

२२. संशोधन र परिमार्जन:-

यो कार्यविधी लाई कार्यान्वयन भएको पाँच वर्षमा पुनरावलोकन गरिने छ । अनुभवका आधारमा गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाले कार्यविधी संशोधन गर्न सक्नेछ । तर सामाजिक परिक्षणको कार्यान्वयनका क्रममा बिचैमा कार्यविधीमा सुधार गर्नुपर्ने आवश्यकता महसुस भएमा गेरूवा गाउँपालिका बर्दियाले संशोधन वा परिमार्जन गर्न सक्नेछ ।

अनुसूची - १

सामाजिक परिक्षणका चरणहरूमा सहभागी हुनुपर्ने संस्था एवं व्यक्तिहरूको विवरण

चरण	सहभागीहरू		अगुवाईको / जिम्मेवारी		सहजिकरणको जिम्मेवारी	
	गेरूवा गाउँपालिका बर्दियामा	वडामा	गेरूवा गाउँपालिका बर्दियामा	वडामा	गेरूवा गाउँपालिका बर्दियामा	वडामा
क्षमता अभिवृद्धी	सुशासन समिति, जनप्रतिनिधी,स्वास्थ्य तथा प्रशासन शाखा, स्वास्थ्यकर्मी र अन्य सरोकारवालाहरू	स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्यकर्मी, सामाजिक परिक्षक	स्वास्थ्य तथा प्रशासन शाखा,	स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा व्यवस्थापन समिति	स्वास्थ्य तथा प्रशासन शाखा सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्था	सामाजिक परिक्षक
तयारी		स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्यकर्मी		सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्था		सामाजिक परिक्षक
सूचना संकलन		सामाजिक परिक्षक, स्वास्थ्यकर्मी र सेवाग्राही		सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्था		सामाजिक परिक्षक
सूचना विश्लेषण		सामाजिक परिक्षक, स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा व्यवस्थापन समिति र स्वास्थ्यकर्मी		सामाजिक परिक्षण गर्ने संस्था		सामाजिक परिक्षक
आमभेला		जनप्रतिनिधी,स्वास्थ्य सेवासंग प्रत्यक्ष रूपमा संलग्न हुने सरोकारवाला,स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा व्यवस्थापन समिति लगायत सेवाग्राही,आमनागरिक,आ मासमुह,महिला स्वास्थ्य स्वयंम सेविका,सम्बद्ध सरकारी निकायका प्रतिनिधी,स्वास्थ्यकर्मीहरू, राजनितिकर्मी, सामाजिक अगुवाहरू सञ्चार माध्यमहरू सहभागी हुनेछन र महिला,अतिबिपन्न,दलित र बन्चितिमा परेका बर्ग		स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा व्यवस्थापन समिति		सामाजिक परिक्षक

आम भेलामा स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा व्यवस्थापन समितिले आवश्यकताको आधारमा अन्य सरोकारवालाहरूलाई सहभागी गराउन सक्नेछ ।

अनुसूची-२
औषधि दाखिला र मौज्दातको विवरण फारम

आर्थिक वर्ष:.....सूचना लिएको मिति:.....

सि.नं	औषधिको नाम	औषधिको वार्षिक दाखिला जम्मा परिमाण (संख्या)	औषधि दाखिला भएको महिना	कति पटक शुन्य मौज्दात भयो	जम्मा शुन्य मौज्दात भएको अवधि	शुन्य मौज्दात हुनुको कारण	शुन्य मौज्दातको समस्या समाधानको प्रयास भएको/नभएको
१	पारासिटामोल ५०० एम.जि.						
२	एमोक्सिलिन १२५ एम.जी.						
३	एमोक्सिलिन २५० एम.जी.						
४	एमोक्सिलिन ५०० एम.जी.						
५	आइरन						
६	भिटामिन ए क्याप्सुल						
७	बालभिटा						
८	कन्डम						
९	पिल्स						
१०	डिपो						
११	आइयुसिडी						
१२	ईम्प्लान्ट						
१३	सिप्रोफ्लोसासिन आई/ईअर ड्रप						
१४	जेन्टामाईसिन ईन्जेक्सन						
१५	नाभि मलहम						

अनुसूची- ३

निःशुल्क प्रसुति सेवा र प्रसुति प्रोत्साहन रकम लिने आमाहरुको विवरण

आर्थिक वर्ष.....सूचना लिएको मिति.....

विवरण	चौमासिक				कैफियत
	पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	जम्मा	
निःशुल्क प्रसुति सेवा लिने आमाहरुको संख्या					
माथिको संख्या मध्ये चार पटक गर्भवती जाँच गराउने महिलाको संख्या(गर्भवती भएको चार, छ, आठ र नौ महिना)					
निःशुल्क प्रसुति सेवा लिने आमाको संख्या जातजाति, अपाङ्गता र विपन्नता अनुसारको विवरण	पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	जम्मा	कैफियत
दलित					
विपन्न					
मधेशी					
मुस्लिम					
अपाङ्गता भएको व्यक्ति					
प्रकोप प्रभावित					
ब्राह्मण/क्षेत्री					
अन्य					

अनुसूची-४

निः शुल्क प्रसुति सेवाको साथै पोषण खर्चकालागी प्राप्त रकम र खर्चको विवरण

आर्थिक वर्ष.....सूचना लिएको मिति.....

आर्थिक वर्ष	स्वास्थ्य संस्थालाई अनुदान प्राप्त जम्मा रकम		खर्च			बाँकी रकम	कैफियत
	विवरण	रकम	सि.नं.	विवरण	रकम		
	निःशुल्क प्रसुति सेवा कार्यक्रममा प्राप्त						
	सुकेरी स्पाहार कार्यक्रमकालागी पोषण खर्चमा प्राप्त						
जम्मा प्राप्त:-			जम्मा खर्च:-				

यो जानकारी स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुख तथा सम्बन्धित नर्सिङ कर्मचारीको सहयोगमा लिनु पर्दछ ।

अनुसूची - ६

खोप, पोषण,स्वासप्रश्वास तथा झाडापखाला नियन्त्रण,सुरक्षित मातृत्व,परिवार नियोजन
कार्यक्रमबाट लाभान्वितहरुको विवरण

आर्थिक वर्ष.....सूचना लिएको मिति.....

कार्यक्रम	लक्ष्य संख्या	प्रगती संख्या	अघिल्लो वर्षको प्रगति संख्या	गत वर्षसँगको फरक प्रगती संख्या
खोप कार्यक्रम				
बीसीजी				
निमोनिया				
दादुरा र रुबेला				
डीपीटी				
हेपाटाइटिस बी				
हेमोफिलस इन्फ्लुएन्जा बी				
जापानिज इन्सेफलाइटिस				
पोलियो				
पीसीभी				
रोटा				
भ्यागुते रोग, लहरे खोकी, धनुष्टंकार				
पोषण कार्यक्रम				
कडा कुपोषित बालबालिकाको संख्या				
स्वासप्रश्वास/झाडापखाला नियन्त्रण कार्यक्रम				
कडा निमोनियाको उपचार संख्या				
कडा जल बियोजनको उपचार संख्या				

कार्यक्रम	लक्ष्य संख्या	प्रगती संख्या	अघिल्लो वर्षको प्रगति संख्या	गत वर्षसँगको फरक प्रगती संख्या
सुरक्षित मातृत्व				
चार पटक गर्भवती जाँच गराउनेको संख्या (चार, छ, आठ र नौ महिना)				
दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसुति गराउनेको संख्या				
स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति भएको संख्या				
सुत्केरी भएको २४ घण्टा भित्र जाँच गराउनेको संख्या				
३ पटक सुत्केरी जाँच संख्या				
परिवार नियोजन				
साधनलाई स्विकार गर्ने नयाँ व्यक्तिको संख्या				
पिल्स				
डिपो				
आइ यु सि डी				
नरप्लान्ट				
विविध				
खोप केन्द्र संचालन संख्या				
गाउँघर क्लिनिक संचालन संख्या				
आमा समुह बैठक संचालन पटक				

अनुसूची-८

सेवा लिएर फर्केका सेवाग्राहीसँगको अन्तर्वाताका लागि प्रश्नावली

महिला/पुरुष.....उमेर.....जात/जाति:.....वर्ग.....

उत्तर अनुसार उपयुक्त ठाउँमा चिन्ह लगाउनुहोस, साथै उनीहरूको उत्तरलाई पुष्टि गर्ने कारण समेत लेख्नुहोस:-

१. तपाईं यो स्वास्थ्य संस्थामा के सेवा लिन आउनु भएको हो ?
२. के तपाईंले चाहेको सेवा पाउनु भयो ?
 - (क) पाएँ
 - (ख) पाइन

पाउनु भएन भने किन होला ?
३. स्वास्थ्य सेवाको लागि यही स्वास्थ्य संस्थाको छनोट किन गर्नु भएको हो ?
 - (क) नजिक भएर
 - (ख) सेवाको गुणस्तर राम्रो भएर
 - (ग) स्वास्थ्यकर्मीको व्यवहार राम्रो भएर
 - (घ) अरु कुनै विकल्प नभएर
 - (ङ) अन्य कुनै कारण.....
४. स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने क्रममा स्वास्थ्यकर्मीहरूको व्यवहार कस्तो थियो ?
 - (क) मिजासिलो, सहयोगी
 - (ख) ठिकै
 - (ग) रुखो
 - (घ) अभद्र

कारण.....
५. स्वास्थ्य संस्थामा शौचालयको व्यवस्था थियो कि थिएन ?
 - (क) थियो
 - (ख) थिएन
 - (ग) थाहा छैन

यदि थियो भने

 - (क) शौचालय:

- a. सफा थियो
b. फोहोर थियो
(ख) पानी
c. थियो
d. थिएन
६. के स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानीको व्यवस्था थियो ?
(क) थियो
(ख) थिएन
(ग) थाहा भएन
७. पालो पखिनु पर्दा बस्ने सुविधा थियो ?
(क) थियो
(ख) थिएन
(ग) अन्य केही व्याख्या.....
८. निःशुल्क औषधि पाइयो ?
(क) चाहिने जति पाइयो
(ख) केही मात्र पाइयो
(ग) सबै बाहिरबाट किन्नु पर्यो
(घ) अन्य व्याख्या केही छ की.....
९. निःशुल्क सेवा
(क) एक पैसा पनि तिर्नु परेन
(ख) प्रयोगशाला सेवाको मात्र शुल्क तिर्नु परेको
(ग) सबै प्रकारको सेवाका लागि शुल्क तिर्नु परेको
(घ) यदि तिरेको भए रकम रु.....

टिप्पणी

१०. स्वास्थ्य जाँचको क्रममा गोपनियता थियो कि थिएन?
(क) थियो
(ख) थिएन
११. स्वास्थ्य संस्थाको भित्र र वरिपरीको सरसफाईको अवस्था कस्तो थियो?
१२. स्वास्थ्य संस्थाको सेवामा अझ सुधार गर्न तपाईंको सुझाव छन् कि?
१३. केवल महिला विरामीहरूको लागि मात्र

- सुत्केरी प्रोत्साहन रकम पाएको/नपाएको
- पूर्व प्रसुतिजाँच बापत पाउनु पर्ने प्रोत्साहन पाएको/नपाएको?
- कुनै न कुनै रूपले केही पैसा खर्च भयो कि भएन ?
- महिला भएकै कारणले सेवा लिन कुनै कठिनाई त परेन ? जस्तै गोपनीयता, स्वास्थ्यकर्मी विपरित लिङ्गीको हुँदा स्वास्थ्य परिक्षणमा कठिनाई, आदी ।
- तपाईंले आशा गरे अनुसारको सेवा प्राप्त भयो त?.....कसरी.....

तपाईंले प्राप्त गरेको सेवाबाट सन्तुष्ट हुनुहुन्छरु "....."कसरी भने.....

अनुसूची -९

समुदायको धारणा संकलनका लागि बिषयहरू

➤ स्वास्थ्य संस्थामा पहुँच:-

- (क) समुदायबाट स्वास्थ्य संस्थाको दुरी,यातायातको साधनको उपलब्धता ।
- (ख) सबै जातजाति,लिङ्ग र उमेर समूहका बिरामीहरूलाई समानरूपले ब्यवहार हुन्छ कि हुदैन?
- (ग) केटा,केटी,बुढापाका,महिला र अपाङ्गता भएका ब्यक्तिकालागी चाहिने सुबिधा छ कि छैन?
- (घ) महिलाहरूलाई जाँच गर्ने गोप्य कोठा छ कि छैन?
- (ङ) बुढाबुढीहरूलाई कुर्नुपर्दा बस्ने उचित ब्यवस्था छ कि छैन?

➤ स्वास्थ्यकर्मीको ब्यवहार:-

- (क) स्वास्थ्यकर्मीहरूले सबैजातजाति, महिला,बुढापाका,अपाङ्गता भएका ब्यक्तिहरूलाई उचित ब्यवहार गर्छन कि गर्दैनन् ?
- (ख) बुढापाकाहरूलाई आदर,केटाकेटीहरूलाई,माया,महिलाहरूलाई सम्मान,अपाङ्गहरूलाई उनिहरूको फरक क्षमताको कदर गर्ने गर्छन कि गर्दैनन् ?

➤ स्वास्थ्यकर्मीहरूको जवाफदेहिता:-

- (क) कुनै कारणले स्वास्थ्य संस्था बन्द भए सो जानकारी समुदायलाई दिने चलन छ कि छैन?
- (ख) आमनागरिक स्वास्थ्य संस्थामा उपचारका लागी पुग्दा स्वास्थ्यकर्मीहरू भेटिनछन् कि भेटिनन्?
- (ग) सेवाग्राहिले अफुलाई लागेका गुनासाहरू ब्यक्त गर्ने अवसर छ कि छैन?
- (घ) ब्यक्त गरिएका गुनासाहरू सम्बोधन हुन्छन वा हुदैनन् ?
- (ङ) गाउँघर क्लिनिकको ब्यवस्था छ कि छैन ?
- (च) नागरिक वडापत्रमा उल्लेख भएका सबै सेवाहरू तोकिएका प्रक्रियाअनुसार प्राप्त गर्नुभएकोछ कि छैन?

➤ स्वास्थ्य संस्थाको पार्दशिता:-

- (क) स्वास्थ्य संस्थाका गतिबिधिहरू जस्तै कतिमहिलाले निःशुल्क प्रसूती सेवा प्राप्त गरे,कतिले सुत्केरी भता पाए,कतिले पुर्व प्रसूति जाँच प्रोत्सहान रकम पाए,जस्ता कुरा थाहा पाउन चाहेमा समुदायले सजिलै थाहा पाउँछन कि पाउँदैन थाहा पाउने माध्यम के छ स्थानीय रेडियो,पत्रपत्रिका,स्वास्थ्य संस्थाको सूचना पाटीमध्ये कुन माध्यम अपनाइने गरेको छ ।

➤ स्वास्थ्य सेवाको बारेमा चेतना र जानकारी:-

(क)निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा,निःशुल्क औषधि बितरण,मातृ तथा नवशिशु सुरक्षा कार्यक्रम(निःशुल्क प्रसूती सेवा,प्रसूतिप्रोत्साहन रकम) पुर्व प्रसूति जाँचवापत दिइने प्रोत्साहन रकमलगायत अन्य सूचना र जानकारीहरू समुदायलाई थाहा छ वा छैन यस्ता जानकारीहरू कहाँबाट प्राप्त भयो,महिला स्वयंसेविकाहरूले कतिको जानकारी दिन्छन ।

- **महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविका:-** गाउँका महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरूले के कस्ता कुरामा समुदायलाई सहयोग गर्ने गरेकाछन ।
- **स्वास्थ्य संस्था ब्यवस्थापन समितिको बारेमा:-** स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा ब्यवस्थापन समिति हुन्छ भन्ने जानकारी छ कि छैन , समितिले अमनागरिक लगायत गरिब,महिला,पिछडिएका र बन्चितमा परेका समुहको हितमा गरेका निर्णयहरका बारेमा केहि थाहा छ वा छैन, ब्यवस्थापन समितिले स्थानिय तह या अन्य सरकारि र गैरसरकारी संस्था संगको समन्वयमा स्रोत परिचालन वा अन्य कुनै काम गरेको थाहाछ वा छैन ।
- **स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्यकर्मीको उपस्थिति:-** स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्यकर्मी नियमित बस्छन कि बस्दैनन् किन नबस्ने होलान् समुदायमा उचित सुबिधा नभएर हो कि अन्य कुनै कारणले होला महिलाहरूलाई गर्भ जाँच गर्न,सुत्केरी गराउन वा सुत्केरीपछिको जाँच गर्नलाई महिला स्वास्थ्यकर्मी छन कि छैनन् उनिहरूको सेवा कस्तो छ ।
- **स्वास्थ्य सेवामा क्रमिकसुधारका लागि केही सुझाव छन कि:-**
- **स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाको अवधि:-** स्वास्थ्य संस्था दैनिक कति बजेदेखि कति बजेसम्म खुला रहन्छ ?

नोट:- छलफलका क्रममा सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको कार्यक्षेत्रभित्र भएका मातृ तथा नवजात शिशु मृत्युको संख्या पता लगाउन प्रयास गर्ने, यदि त्यस्ता मृत्यु भएका छन भने कति जना हो उल्लेख गर्नुपर्ने

अनुसूची -१०

समुदायमा सन्चालन हुने बिषयकेन्द्रित छलफल प्रक्रिया

यस सामाजिक परिक्षणको क्रममा समुदायका समुहमा बिषयकेन्द्रित छलफल प्रस्ताव गरिएका छन । सो छलफल सहजिकरण गर्दा सहजकर्ताहरूले निम्न प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुपर्नेछ ।

सहभागिता:-बिषयकेन्द्रित छलफलको उदेश्य हासिल गर्न सहभागीहरू र तिनिहरूको सहभागिता ज्यादै महत्वपूर्ण हुन्छ । त्यसैले सबैको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिनुपर्दछ

- सबैभन्दा पहिले तोकिएका सहभागीहरूको उपस्थित सुनिश्चित गर्ने । त्यसको लागि सबै तोकिएका सहभागीहरूलाई छलफल हुने मितिभन्दा २ दिन अगाडी खबर गर्ने, सहभागीहरूलाई व्यक्तिगत रूपमा भेटेर नै उहाँहरूको सहभागिता र बिचार अत्यन्त महत्वपूर्ण हुने हुँदा अनिवार्य रूपमा उपस्थित हुन अनुरोध गर्ने ।

बसाई:-छलफललाई उपयोगी बनाउन सहभागीहरूको बसाईको व्यवस्था सबैलाई समान व्यवहार गरिएको अनुभूति गर्ने खालको हुनुपर्दछ । यसको लागि अर्ध गोलाकार या गोलाकार गरि बसाउनु पर्दछ ।

बोल्ने क्रम:-छलफलको क्रममा सबै सहभागीहरूले समानरूपमा आफुलाई मनमा लागेको कुरा ब्यक्त गर्ने मौका प्रदान गर्नुपर्दछ । कुनै सहभागी बोलिरहने र कोही केही नबोल्ने पनि हुन्छन, सम्मानजनक तरिकाले धेरै बोल्नेलाई रोक्ने र नबोल्नेलाई बोलन प्रोत्साहित गर्नुपर्दछ ।

छलफलको प्रतिबेदन:-हरेक सहभागीहरूले ब्यक्त गरेका सम्पूर्ण बिचारहरू हुबहु रूपमा टिप्नुपर्दछ, सहभागीहरूको बसाईको नक्साङ्कन गरेर कसले के बोल्यो र त्यसमा कसले के प्रतिक्रिया ब्यक्त ग-यो भन्नेसम्म टिपोट गर्दा छलफलबाट प्राप्त सूचनाहरूको बिश्लेषण गर्न सजिलो हुन्छ ।

छलफलको अन्त्य:-प्रत्येक सहभागीहरूबाट ब्यक्त गरिएका बिचारहरूलाई समष्टिगतरूपमा प्रस्तुत गरेर यो छलफलको निचोड मेरो बिचारमा यस्तो लाग्यो र यसमा तपाईंहरू सहमत हुनुहुन्छ कि हुनुहुन्न भन्ने र यदि कोहि यसमा सहमत नभए तत्काल सुधार गरेर छलफल अन्त्य गर्नुपर्दछ ।

सहजकर्ताको भुमिका:-सहजकर्ताले कुनै पनि कुराको प्रतिबाद नगर्ने, सहभागीहरूले उठाएका कुरामा कुनै पनि प्रकारको प्रतिक्रिया दिन र बिचारलाई सच्याउनु हुदैन । सहजकर्ताहरू स्वास्थ्य सेवासम्बन्धि आधिकारिक ब्यक्ति नहुने हुँदा सहभागीको कुनै जिज्ञासा वा प्रश्नको उतर दिनुहुदैन ।

अनुसूची- ११

आमभेलामा प्रस्तुतीकरणको ढाँचा

१.पृष्ठभूमि:-

- (क) सामाजिक परिक्षणको उदेश्य
- (ख) सामाजिक परिक्षणमा अपनाईएको प्रतिक्रिया र अवधि
- (ग) सामाजिक परिक्षणमा समेटेका मुख्य क्षेत्रहरू

२.स्वास्थ्य सेवामा पहुँच एवं उपयोग:-

- (क) पूर्वप्रसूति जाँच सेवा एवं सो सेवालिनै आमाहरूको संख्या तथा सो सेवाबाट बन्चित क्षेत्र एवं समुदाय
- (ख)संस्थागत प्रसूति सेवा एवं सो सेवा लिने आमाहरूको संख्या र सो सेवा बाट बन्चित क्षेत्र तथा समुदाय
- (ग) खोप सेवाको कभरेज
- (घ) गाउँघर क्लिनिक सन्चालन अवस्था एवं कमिकमजोरिहरू
- (ङ) स्वास्थ्य संस्थाबाट चौमासिक एवं बार्षिक रूपमा सेवा लिने कुल बिरामी संख्या, सेवामा नयाँपहुँच भएका वडा,टोल,समुदाय

३.स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर

- (क) स्वास्थ्यकर्मीको उपलब्धता: दरबन्दी परिपुर्ति,स्वास्थ्यकर्मीको नियमित उपस्थिति र सेवा प्रवाह
- (ख) स्वास्थ्यकर्मीको बिरामीप्रतिको व्यवहार
- (ग)औजार एवं उपकरणको निर्मलीकरण
- (घ) सरसफाइ: स्वास्थ्य संस्थाभित्र र बाहिरको सरसफाई,महिला र पुरूषका लागी शौचालय,पिउने पानीको उपलब्धता,स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहर ब्यवस्थापन
- (ङ) संबेदनशीलता:- जेष्ठ नागरिक एवं अपांगमैत्री पुर्वाधार र सेवाहरू लैंगिक संबेदनशील सेवा(सेवा प्रदान गर्दा गोपनीयता कायम महिला स्वास्थ्यकर्मीको उपलब्धता आदि)
- (च) सेवाको गुणस्तर सुधारका लागि गरिएका प्रयास र नतिजाहरू

४.औजार,उपकरण र भौतिक पुर्वाधारको अवस्था:-

- (क)जेष्ठ नागरिक एवं अपांगतामैत्री पुर्वाधार प्रतिकालयको ब्यवस्था,हवीलचियरको ब्यवस्था,भवनको भौतिक अवस्था,बिजुली वा बैकल्पिक उर्जाको ब्यवस्था,शौचालयको ब्यवस्था,आवश्यक फर्निचरको ब्यवस्था,आदि।
- (ख) स्वास्थ्य संस्थाका लागि आवश्यक औजार,उपकरणको उपलब्धता र सोको उपभोग,आवश्यकऔजार उपकरणहरू नभएको भए सोको विवरण

५.स्वास्थ्य संस्थाको आम्दानी र खर्चको अवस्था

६.स्वास्थ्य संस्थाको पारदर्शिता एवं जबाफदेहिता:-

- (क) नागरिक बडापत्रको व्यवस्था एवम् सुधार गर्नुपर्ने कुराहरू
- (ख)सेवाहरूबारे जानकारी:निःशुल्क प्रसूति सेवा प्रसूति प्रोत्साहन रकम र गर्भवती जाँच प्रोत्साहन रकम लिने आमाहरूको नामावली सूचना पाटीमा टाँस,निःशुल्क औषधी,निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धि जानकारीको सार्वजनिकीकरण ।(ग) निःशुल्क औषधीहरूको उपलब्धता: बर्षे भरि उपलब्ध औषधीहरू,आवश्यक भन्दा बढी मौज्दातमा रहेका औषधीहरू एवं शून्य मौज्दातका औषधीहरू
- (घ) नागरिकहरूका गुनासाहरू सुन्ने परिपाटी एवं व्यवस्थापन

७.स्वास्थ्य सेवाबारे जानकारी:-

- (क)स्वास्थ्य संस्थाबाट निःशुल्क रूपमा उपलब्ध अत्यावश्यक सेवाहरू, सेवाको गुणस्तर,स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिको भुमिका,प्रेषण व्यवस्था,आदि ।
- (ख)स्वास्थ्य संस्थाबाट उपलब्ध सेवाहरूकोबारे न्यून जानकारी भएका क्षेत्र/समुदाय **८.स्वास्थ्य संस्था सन्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको भुमिका एवं सुधारात्मक पक्षहरू**
- (क) नियमित बैठक एवं सहभागिता
- (ख) समितिमा समावेशिता
- (ग) गाउँपालिका तथा अन्य निकायहरू सँगको समन्वय र स्रोत परिचालन
- (घ) समतामूलक सेवा व्यवस्थापन: गरिब,महिला,ज्येष्ठनागरिक,अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा लैङ्गिक हिंसाबाट प्रभावित ब्यक्तिका स्वास्थ्य समस्याप्रतिको संवेदनशीलता ।
- (ङ) सेवा बाट बिमुख क्षेत्र तथा समुदायको सेवामा पहुँच बृद्धिका लागि प्रयास

९. बिद्यमान मुख्य सवालहरू:

- (क) स्वास्थ्य सेवामा पहुँच
- (ख) स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर
- (ग) स्वास्थ्य सेवाप्रतिको चेतना तथा जानकारी
- (घ) स्रोत परिचालन
- (ङ) व्यवस्थापन तथा जवाफदेहिता ।

अनुसूची-१४
सामाजिक परीक्षण प्रतिबेदनको ढाँचा

१.पृष्ठभूमि:-

२.स्वास्थ्य संस्थाको बारेमा संक्षिप्त जानकारी:-

३.सामाजिक परीक्षण गर्नुको मुख्य उद्देश्य:-

४.सामाजिक परीक्षणको अवधि:-

५.सामाजिक परीक्षणमा अबलम्बन गरिएका विधि तथा प्रक्रिया:-

६.सम्पन्न गरिएका मुख्य मुख्य क्रियाकलापहरू:-

७.सामाजिक परीक्षणबाट प्राप्त नतिजाहरू

- सबलपक्षहरू:-
- सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू:-
- स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि भएका उदारणीय कार्यहरू:-

८.आमभेलाको आयोजना तथा सञ्चालन:-

९.आमभेलामा उठेका जिज्ञासाहरूसहित सम्बोधन गर्नुपर्ने मुख्य मुख्य विषयहरू:-

१०.सामाजिक परीक्षणले उठाएका मुद्दाहरूको बारेमा जिम्मेवार तह र निकायको प्रतिक्रिया र प्रतिवद्धता:-

११.सामाजिक परीक्षणले उठाएका मुद्दालाई सम्बोधन गर्न कार्ययोजना निर्माण:-

१२.अनुसूचीहरू

आज्ञाले
बस बहादुर राना
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत